

EGGO

MAANDBLAD VAN DE
HUMANISTISCHE
GEESTELIJKE
VERZORGING VOOR
MILITAIREN
APRIL 1980

GEEN DERDE WERELDOORLOG

WEL EEN
WOELIGE
WERELD

EGO

MAANDBLAD VAN DE
HUMANISTISCHE GEESTELIJKE
VERZORGING VOOR MILITAIREN.

nr. 4 – april 1980
19e jaargang

Abonnementsprijs f 12,- per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te
Driebergen.
Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Joos Sinke (voorzitter),
Frank Spoelstra (sekr./eindred.),
Rob Buitenweg, Wim Heij,
Hans Schonk, Arjen Struijk.

Adres red. en admin.:

Bureau hoofdraadsman
Coornherthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen. Tel. 03438-2878.

Vaste medewerkers:

Seine van de Belt, Karel Bloema,
Bert Brounts, Anton Constandse,
Sietse van der Hoek, Erik van der
Hoeven, Jan Kooijman, Willy
Lohmann, Frits Maas, Leo van
Opzeeland, Rien Robijns, Jan Stoof,
Jeroen de Valk, Frans Wermer, Hans
van Wissen, Dick Zaai.

Vormgeving:

Joop van Rossum/Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Inhoud

De Vrije Gedachte	2
Sacharov	3
Geen derde wereldoorlog	4/6
Over platen-piraten en ska-muziek	7
De 'bijna-opstand' van Oost-Groningen	8/9
De blaasbom	10
Omwapening of ontwapening?	11
'And justice for all'	12/13
Grenzen aan de groei?	14/15
Fernand Léger	16/18
Over fascisme, vaderland en gehoorzaamheid	19
Opvoeden tot volwassen- heid (4) / Berichten	20/21
Boeken en brochures	22
EGO-puzzel / Vaste prik	23

MAART 1980 - No. 105

DE VRIJE GEDACHTE

En nu vrede, of anders...

Het maartnummer van De Vrije Gedachte – waarvan hierboven de voorpagina is afgebeeld – opent met een fors, maar boeiend en doorwrocht, artikel van redacteur Jan Bontje „Is kernenergie heilig?” Hier ontbreekt de ruimte er meer over te vertellen, alsook van de rest van dit 28 pagina's dikke nummer. Belangstellenden kunnen het opvragen bij het sekretariaat van de Vrijdenkersvereniging „De Vrije Gedachte” (uitgever van het blad), Postbus 1087,

3000 BB Rotterdam, tel. 010-192054. (De Vrijdenkersvereniging zegt te steunen op beginselen, die een atheïstisch humanistische levenshouding behelzen, waarbij het atheïsme centraal staat.)

Voor verdere Berichten zie blz. 21.

EGO-lezen: kentekenbewijs

Sacharov

De voorbeeldige Sovjet-zoon die verbannen werd

Dinsdag 20 januari werd de Russische dissidentenleider en Nobelprijswinnaar Andrei Sacharov gearresteerd en samen met zijn vrouw Jelena naar de stad Gorki verbannen. Gorki ligt ongeveer 400 kilometer ten Oosten van Moskou en is één van de, voor buitenlanders, verboden steden in de Sovjet-Unie. Deze schending van de mensenrechten veroorzaakte grote beroering in de wereld. Wie is echter deze Andrei Sacharov?

Natuurkundige

Op 23 november 1955 vierden een aantal Russische topgeleerden en militairen een feestje ergens aan de grens met Mongolië. De reden voor hun uitbundigheid was, dat de Sovjets eerder die dag met succes hun eerste H-bom tot ontploffing hadden gebracht.

ijdens dit feest houdt ook het jonge lid van de Akademie voor Wetenschappen een toespraakje. Deze natuurkundige wordt als een van de meest briljante geleerden van zijn tijd beschouwd. Samen met de natuurkundige Tamm heeft hij ontdekt hoe de waterstofbom kan worden gemaakt. Hij spreekt het hoge gezelschap kort toe en besluit met de woorden, dat het die dag beproefde wapen nimmer boven mensenhoorden tot ontploffing zal komen.

**WIE ZWIJGT
NAG MEEPRATEN
IN DE USSR.**

Wie niet zwijgt wacht nog altijd psychiatrische inrichting, gevangenis, strafkamp.

—iche van Amnesty International in
aar 1975. Helaas nog altijd actueel.

Een oude generaal vertelt direct daarop een gelijkenis, waarvan de strekking ongeveer op het volgende neerkomt: het **ontwikkelen** van wapens is het terrein van de wetenschappers, het **gebruik** er van dat van de militairen.

De bewuste geleerde was Andrei Sacharov en zoals hij later eens vertelde was deze, hierboven beschreven, dag zo'n beetje het startpunt van zijn bewustwordingsproces.

Verzet

In de daarop volgende jaren groeit het verzet van Sacharov tegen de voortdurende ontwikkeling van nieuwe kernwapens. Hij gaat er steeds meer van gruwen, maar telkens wordt hem te verstaan gegeven dat hij zich niet moet bemoeien met de eventuele toepassing van zijn werk.

Het begin van de naar buiten komende problemen dateert van 1965/66, wanneer hij de strijd aanbindt met de, onder Stalin hoog geklommen, bioloog Lysenko. Deze openlijke aanval valt in wetenschappelijke kringen slecht. Als hij korte tijd later, aan de vooravond van het congres van de Communistische Partij in 1966, samen met andere wetenschappers en kunstenaars een manifest aan Brezjnev opstelt, is het hek van de dam. In dit manifest nemen de opstellers stelling tegen de straffen die zijn opgelegd aan o.a. Daniel Sinjavski en Gainsbourg.

In 1968 wordt de breuk compleet. Met als titel „Overpeinzingen over vooruitgang, vreedzame coëxistentie en intellectuele vrijheid” brengt hij een rapport uit over de schending van de mensenrechten en de onderdrukking van de vrije wetenschapsbeoefening in de Sovjet-Unie. Voor de autoriteiten is de maat nu vol en Sacharov wordt gedwongen zijn wetenschappelijke activiteiten te staken. Hij is dan 47 jaar.

Dissident

De geleerde, die altijd een beschermd leven had geleid, komt nu in aanraking met andere dissidenten. Zijn reputatie, nationaal en internationaal, maakt hem lange tijd wat minder kwetsbaar voor overheidsingrijpen dan de meeste anderen. Toch had ook Sacharov de nodige problemen. Met erg veel moeite wist hij in Moskou een woning te krijgen; zijn telefoon werd afgeluisterd en

veelvuldig afgesloten; hij verbleef vele malen op het politieburo. Hij kreeg in 1975 geen uitreisvisum om zijn Nobelprijs in ontvangst te kunnen nemen. Toen zijn vrouw Jelena aan een oogziekte leed, was geen enkele arts in Rusland bereid haar te opereren. Het echtpaar Sacharov ging in hongerstaking. Nobelprijswinnaars (o.a. Heinrich Böhl) voerden actie en uiteindelijk wist men toestemming te verkrijgen voor operatie in het buitenland.

Voor dissidenten valt tegen dit soort pesterijen en onderdrukking weinig te doen, want de politie en andere autoriteiten laten zich wat dat betreft weinig aan de wet gelegen liggen. Het is juist deze „wetteloosheid”, waar Sacharov en andere dissidenten keer op keer tegen protesteren en waar ze de Sovjet-leiders mateloos mee irriteren.

Het lijkt er op dat de Russen met de arrestatie en verbanning van Sacharov hun tweede blunder in korte tijd hebben gemaakt. De eerste was de militaire interventie in Afghanistan, waardoor ze grote delen van vooral de Derde Wereld tegen zich innamen.

Met het oppakken van Sacharov hebben ze vooral in het Westen grote verontwaardiging gewekt. De verbanning van Sacharov is een ontmoediging voor degenen die, binnen en buiten de Sovjet-Unie, ijveren voor nakoming van de akkoorden van Helsinki.

Wim Heij

Geen derde wereldoorlog

Wel leren leven in een woelige wereld

Terug naar chaos

De Pax Americana is ten einde. De Verenigde Staten hebben de wil en wellicht ook de macht verloren om dat internationale systeem van afspraken – de verdragen, de bondgenootschappen, de Verenigde Naties etc. – te handhaven, dat aan de na-oorlogse periode zijn stabiliteit heeft gegeven. En daarmee keren we terug, naar wat men zou kunnen noemen, de gebruikelijke chaos. We hebben dat eerder meegemaakt. In Europa zelf heeft eeuwenlang chaos geheerst. Hetzelfde geldt voor de tegenwoordige Derde Wereld voordat het kolonialisme zijn intrede deed. En daarna weer voordat Amerika het vacuüm opvulde dat de koloniale mogendheden hadden nagelaten.

Er is echter een belangrijk verschil met vroeger. Het is veel moeilijker geworden conflicten te isoleren. Dat is het duidelijkst te zien in het Midden-Oosten en het gebied rond de Perzische Golf, waar zwakke regimes van levensbelang zijn voor de energievoorziening van de industriële wereld.

Kleine veranderingen daar kunnen enorme gevolgen hebben. Kijk naar Iran, waar een staking van enkele maanden op de olievelden voldoende was om het regime van de Sjah ten val te brengen. Kijk naar Afghanistan. Een eeuw geleden hadden de twee Afghaanse oorlogen die Groot-Brittannië voerde, weinig invloed op de wereld. De Russische interventie heeft dit wel degelijk.

Meer conflicten

Dat betekent nog niet dat ieder conflict deze gevolgen zal hebben. De oorlog die nog steeds in Indo-China woedt, blijft, althans tot nu toe, een lokaal probleem omdat Rusland er niet direct bij betrokken is. Maar deze uitzondering bevestigt de regel voor de tachtiger jaren: **er zullen meer conflicten zijn en ze zullen grotere gevolgen hebben.**

Dit betekent niet dat de wereld op weg is naar datgene waar de publieke opinie zo bang voor is: een Derde Wereldoorlog. Een grote oorlog is onwaarschijnlijk.

Ten eerste omdat in het atoomtijdperk oorlogen tussen grote mogendheden zeer snel tot een kernoorlog zullen leiden, wat sommige defensie-kundigen daarover ook mogen bewe-

Na de Russische inval in Afghanistan zijn we volgens president Carter van Amerika beland „in de ernstigste crisis sinds 1945.” Sinds die uitspraak zijn er van alle kanten reacties gekomen. De Duitse oud-bondskanselier Brandt waarschuwde voor het „gevaar dat we een derde wereldoorlog binnenglijden.” De Italiaanse premier Pertini zag „oorlogswolken aan de horizon.” Het gezaghebbende Franse dagblad *Le Monde* meende dat „de Sovjet-stoot naar de Perzische Golf en de confrontatie als gevolg daarvan met Amerika kan leiden tot de derde wereldoorlog.” Door 48 percent van de Duitse bevolking wordt zo'n oorlog waarschijnlijk tot zeer waarschijnlijk geacht, aldus een enquête in het weekblad *Der Spiegel*.

Amerika heeft een graanboycot ingesteld en zal, evenals talloze andere landen, waarschijnlijk de Olympische Spelen in Moskou boycotten. Joegoslavië wordt – na de dood van Tito – als een nieuwe brandhaard gezien. Zijn we op weg naar een derde wereldoorlog? De vroegere minister van Buitenlandse Zaken Henry Kissinger zei op een managementsymposium van 500 internationale topondernemers in het Zwitserse Davos dezer dagen: „De wereld kijkt aan tegen een nieuwe periode van koude oorlog, het einde van de ontspanningspolitiek en misschien zelfs een nieuwe wereldoorlog.”

Op datzelfde congres sprak ook de 42-jarige Christoph Bertram, directeur van het bekende Internationale Instituut voor Strategische Studies in Londen. Bertram gaf een verhelderende analyse over de dreigende internationale situatie. EGO drukt deze rede hierbij vrijwel integraal af.

Rien Robijns

niet in de hand heeft en vervolgens tegenmaatregelen te treffen die niet werken.

Joegoslavië

Waar het gevaar van een atoomoorlog bestaat, is het gevaar van een Amerikaans-Russische botsing het minst. Dat geldt ook voor Joegoslavië, dat zegt tot geen van beide kampen te behoren. Ingrijpen in Joegoslavië zou te gemakkelijk tot een echte oorlog tussen Oost en West leiden. Het voornaamste gevaar voor Joegoslavië komt niet van buiten maar van binnen: het gevaar dat de staat uiteen zal vallen in een aantal ethnische minderheden. Het grootste gevaar is: niet een Russificatie maar een Balkanisatie van Joegoslavië.

De speculaties in het Westen dat Joegoslavië wel eens het volgende land op het Russische lijstje zou kunnen zijn, zijn gevaarlijk omdat ze suggereren dat Joegoslavië eigenlijk voor meer dan de helft binnen de Russische invloedssfeer is gelegen. En dat is in feite een bevestiging van de Breznev-doctrine, die Rusland het recht geeft in te grijpen in communistische landen.

Geen aanval op Westen

Het gevaar ligt dus niet in een geplande Sowjet-aanval op het Westen

ren. Dit dwingt de grote mogendheden tot zeer grote voorzichtigheid, zoals we trouwens de afgelopen dertig jaar hebben gezien. Er is geen reden te bedenken waarom die voorzichtigheid in de tachtiger jaren niet in acht zou worden genomen. Bovendien is het onjuist en zelfs gevaarlijk alle conflicten in het keurslijf van de Oost-West-verhouding te persen. Onjuist omdat die conflicten vaak in het geheel niets te maken hebben met de wedloop tussen Oost en West. En gevaarlijk omdat men in de verleiding komt harde standpunten in te nemen in zaken die men

of zijn bondgenoten. Het werkelijke gevaar is dat we niet weten wat er gaat gebeuren en dat we er weinig invloed op kunnen uitoefenen. Een revolutie in Iran. Een opstand in Oost-Europa. Het uiteenvallen van Pakistan of Iran. Een burgeroorlog in Zuid-Afrika. Dat zijn de onzekerheden waarmee we in de jaren tachtig moeten leven.

De normale militaire problemen van de NAVO kunnen we oplossen met geld, technologie en mankracht.

Maar die zijn van weinig nut om de gevaarlijke ontwikkelingen in de Derde Wereld onder controle te krijgen. En als dat niet kan, dan bestaat het gevaar in een oorlog te geraken.

Veiligheidspolitiek in de jaren tachtig betekent niet het verdwijnen van conflicten. Met conflicten zullen we moeten leren leven maar we zullen ernaar moeten streven de gevaren ervan te verminderen.

Een eigen militaire aanwezigheid in die gebieden kan wel eens nuttig zijn, maar we moeten er niet te veel van verwachten. Een uiterst indrukwekkende Amerikaanse vloot ligt al twee maanden in de Arabische Zee, maar dat heeft noch de vrijlating van de gijzelaars in Teheran kunnen bewerkstelligen, noch de Russen van een invasie in Afghanistan kunnen weerhouden.

● We moeten ook leren begrijpen wat militair kan en niet kan. Conflicten in de Derde Wereld hebben gevolgen voor alle geïndustrialiseerde landen. Dat Rusland die moeilijkheden probeert uit te buiten, maakt een oplossing nog moeilijker.

Willy Brandt

Christoph Bertram

„Fort” Rusland

Het is nog steeds een raadsel waarom Rusland Afghanistan is binnengevallen. Ik sta zeer sceptisch tegenover de gedachte dat Rusland via deze aanval de Indische Oceaan probeert te bereiken of het gebied rond de Perzische Golf in handen probeert te krijgen. Als dat laatste de bedoeling is, is de bezetting van Afghanistan onlogisch. Rusland had ten slotte al een grens van 2.000 km met Iran.

Maar een feit blijft dat een succes in Afghanistan de Russen zou kunnen verleiden tot soortgelijke acties in Iran als dat uit elkaar zou dreigen te vallen.

Nog verontrustender dan de Sovjet-leugen dat ze door de Afghaanse regering zijn gevraagd om in te grijpen, is de andere rechtvaardiging die president Brezjnev zelf voor de invasie heeft gegeven. Die was dat de ontwikkelingen in Afghanistan een bedreiging vormden voor de veiligheid van Rusland zelf en dat daarom actie was geboden.

Dit betekent een gevaarlijke wending in de Russische politiek: wég van het vertrouwen in internationale overeenkomsten en terug naar het wantrouwen van het „fort” Rusland en naar het bouwen op eigen militaire kracht.

Het is tragisch dat de op zichzelf begrijpelijke reactie van de Amerikanen deze wending in de Russische politiek eerder zal versterken dan haar zal tegengaan. Tenzij de invasie van Afghanistan een complete mislukking wordt, kunnen we verwachten dat Rusland zijn militaire macht zal gebruiken langs haar lange grenzen: Iran, Turkije, Pakistan en China.

Rusland én Amerika agressiever

Het ijzeren gordijn zal in Oost-Europa weer worden neergelaten. Zelfs de geringste vormen van vrijheid en uitwisseling met het Westen zullen waarschijnlijk het slachtoffer worden van de nieuwe Russische koers om het socialistische kamp tot een uniforme eenheid te smeden. En ten aanzien van de Derde Wereld zal Rusland weer terugkeren naar het standpunt „Wat slecht is voor het Westen, is goed voor het Oosten”.

Sommigen zullen zeggen dat kort na de inval in Tsjecho-Slowakije de ontspanning toch weer snel op gang kwam en dat op het hoogtepunt van de crisis in het Midden-Oosten Kissinger naar Moskou kon vliegen om een oplossing te zoeken.

Maar het verschil met toen is dat de Russische leiders nauwelijks meer geïnteresseerd lijken in ontspanning. Misschien wachten ze op de Amerikaanse presidentsverkiezingen. Maar het gaat in feite niet om een tijdelijke, maar meer blijvende verandering in de Russische politiek. Het uitblijven van vruchten van de ontspanningspolitiek, de vrees voor omsingeling, de bezorgdheid voor wat er aan zijn grenzen gebeurt. Dit alles wijst op een meer wantrouwend, in ►

EGO: zonder slag of stoot

zichzelf gekeerd, minder liberaal en militair agressiever Rusland in de tachtiger jaren.

De Verenigde Staten worden na een periode van twijfel aan zichzelf een meer nationalistisch land. De stemming in Amerika was al aan het veranderen maar is definitief omgeslagen na de gijzeling in Teheran en de inval in Afghanistan. Maar het enige resultaat tot nu toe is een vaag gedefinieerde veiligheidsgarantie voor het gebied rond de Perzische Golf, meer geld voor de defensie en een grote bereidheid Amerikaanse troepen in te zetten in landen waarmee Amerika geen duidelijke verdragen heeft.

Het zou verkeerd zijn hierin een terugkeer naar de Koude Oorlog te zien. De wereld is volkomen veranderd.

Amerika zal in de tachtiger jaren wel meer bereid zijn militaire macht te gebruiken bij het verdedigen van zijn belangen en vooral minder geneigd zijn zich door anderen daarbij te laten beïnvloeden.

Het gevaar dreigt dat de Westelijke solidariteit zal worden ondermijnd door wederzijdse frustraties aan beide kanten van de Oceaan. De traditionele bondgenoten van Amerika zullen worden teleurgesteld, doordat Amerika minder rekening zal houden met hun belangen en Amerika zal klagen over het gebrek aan steun van zijn bondgenoten.

Dat wordt geïllustreerd door de gang van zaken na de invasie van Afghanistan. De regering-Carter heeft daarop wel gereageerd maar geen strategie ontworpen. De Europese landen hebben zelfs het eerste nauwelijks gedaan.

Wanneer ze achter de maatregelen staan die Carter heeft genomen, is dat niet omdat ze het met die maatregelen eens zijn maar omdat ze weten dat ze van Amerikaanse bescherming afhankelijk zijn.

De Westeuropese regeringen zullen de Amerikaanse boycot van de Olympische Spelen wel steunen. Niet omdat zij ervan overtuigd zijn dat dat een wijs besluit is, maar omdat zij geheel terecht de Amerikaanse politieke reacties vrezen wanneer zij wel deelnemen aan de Spelen. Dat is een hachelijke basis voor een bondgenootschap.

Derde Wereld

Veiligheid in de tachtiger jaren betekent niet alleen militair evenwicht met Rusland, maar omvat nu ook de beschikbaarheid van grondstoffen en energie. Een Russisch overwicht in raketten en tanks zou wel eens minder gevaarlijk kunnen zijn dan een opstand van de oliearbeiders in Saoedi-Arabië. En juist hierdoor komt het Westerse bondgenootschap onder grote druk te staan. Want het is vrij gemakkelijk om een gemeenschappelijke politiek tegen een duidelijk herkenbare militaire vijand te ontwikkelen, maar het is heel wat moeilijker om tot een gezamenlijk beleid

te komen wanneer het gaat om onvoorziene en ingewikkelde conflicten in de Derde Wereld.

Om het maar eens heel duidelijk te zeggen, wat er in de tachtiger jaren op het spel staat is het voortbestaan van het Atlantisch bondgenootschap. Een meer nationalistische Verenigde Staten, een zich afsluitend Europa, een Sovjet-Unie die verdeeldheid probeert te zaaien, een Derde Wereld die de verschillen

Henri Kissinger

binnen het Westen uitbuit, al deze krachten dreigen onze eenheid te verstoren. En er kan in dat geval geen enkele twijfel bestaan over wie de verliezer is: West-Europa.

Voor de Derde Wereld moeten we een systeem ontwikkelen om tot oplossingen van die conflicten te komen. De gang van zaken in Rhodesië toont aan dat rampen vermeden kunnen worden. Wanneer eenzelfde oplossing voor Zuid-Afrika zou worden gevonden, zou dit zeer belangrijk zijn voor onze veiligheid. Hetzelfde geldt voor het Arabisch-Israëliëse conflict. Indien dit zou worden opgelost, zou niet alleen het oorlogsgevaar in het Midden-Oosten verminderen maar ook de politieke druk in de staten rond de Perzische Golf verlicht worden. Daarom verdient het Camp-David-compromis steun.

Het is tot nu toe de enige mogelijkheid, afgezien van oorlog, om tot een oplossing voor de Palestijnse problemen te komen. Niemand van de critici van president Sadat heeft tot nu toe zoveel bereikt als hij. Het wordt dan ook hoog tijd dat Europa zijn afwachtende houding laat varen en Amerika steunt bij zijn pogingen Israël zo ver te krijgen dat het bereid is Palestijns zelfbestuur te aanvaarden.

Wel onderhandelen

We moeten ook onze pogingen voortzetten met de Sovjet-Unie tot een akkoord te komen en niet alleen hun macht indammen. Want wanneer we alleen het laatste doen, dan krijgen we te maken met een gevaarlijk Rusland, want niets is zo gevaarlijk als een wereldmacht die zich in de hoek gedreven voelt. Daarom moeten we ook doorgaan met het voeren van onderhandelingen en sluiten van overeenkomsten als dit in ons belang is.

Hieruit volgt dat de ontspanning in de wereld wel degelijk „deelbaar” is. De gedachte (door Kissinger geuit) dat de ontspanningspolitiek ondeelbaar is, is om twee redenen onjuist. Ze gaat niet op in een zo verscheurde wereld waarin wij thans leven. Bovendien bindt zij onze handen in de Derde Wereld zonder dat de handen van de Russen zijn gebonden. Het meest effectieve antwoord op de inval in Afghanistan is dan ook geen graanembargo of het uitspelen van de Chinese kaart, maar het steunen van het verzet tegen de Russische aanwezigheid daar en in dat werelddeel.

Tenslotte zouden we de landen in de Derde Wereld moeten stimuleren om met elkaar veiligheidsafspraken te maken. Westerse steun daarbij kan een zekere waarde hebben om agressie van buiten te voorkomen maar het is géén oplossing voor de belangrijkste bedreiging in deze landen: binnenlandse onrust.

Zichtbare afhankelijkheid van Amerikaanse bajonetten zal de regimes in de Arabische wereld eerder verzwakken dan versterken. Wanneer president Carter nu dreigt met militaire actie, dan is dat wel een gevolg van zijn eigen politiek in de afgelopen drie jaar in het gebied rond de Perzische Golf. Ook Europa zal een minder egoïstische en meer actieve rol moeten spelen.

Thuis beginnen

Echte veiligheid begint thuis. Dat geldt zowel voor de militaire veiligheid als voor de veiligheid op het gebied van energie en grondstoffen. **Een beter beheer van grondstoffen, zuiniger gebruik van energie, kern-energie en voorraadvorming zijn nog nauwelijks aan de orde geweest. Dat toont aan dat we de situatie niet ernstig genoeg nemen.**

Gaan we door zoals we nu doen, dan zetten we onze geloofwaardigheid op het spel. Zelfs als Rusland in de Derde Wereld aan invloed zou verliezen, dan nog zouden we er geen baat bij hebben. We kunnen niet blijven klagen over de gevaren die ons vanuit de Derde Wereld bedreigen, als we niet tegelijkertijd aan de antwoorden werken. Ook al staat vast dat oplossingen moeilijk zijn en dat we zullen moeten leren leven met onrust.

Christoph Bertram
(vertaling Rien Robijns)

Over platen-piraten en ska-muziek

Popmuziek blijft een merkwaardig verschijnsel. Radio en televisie presenteren wekelijks het beeld van een niet te stuiten stroom nieuwe hits en rages. Het meest recente voorbeeld is de invasie van Britse ska-groepen zoals The Specials en The Selecter, die in de meest letterlijke zin de indruk wekken dat de popmuziek springlevend is. Maar van de andere kant komen er regelmatig alarmerende berichten dat er geen droog brood meer te verdienen is in de muziekhandel.

Klagende platenhandel

Steen en been klagen de platenbazen en de beschuldigende vinger wordt vooral geheven naar de platen-piraterij; het illegaal kopiëren van grammofoonplaten neemt toe en als deze diefstal in de toekomst niet verhindert wordt zullen we het weldra zonder muziek moeten stellen, zeggen de heren. En voor het gemak worden onder de dieven niet enkel de professionele maffia van valsperpers gerekend, maar ook de eenvoudige bezitter van een cassette-recorder, die wel eens een plaat van zijn buurman opneemt zonder onmiddellijk percenten te storten in een fonds voor noodlijdende plaatproducenten.

Boudewijns, directeur van de NVPI, een belangenvereniging waarbij vrijwel alle Nederlandse grammofoonplatenmaatschappijen zijn aangesloten, voert bij deze aanklacht annex klaagzang het hoogste woord. Wie er f 45,- voor over heeft kan het hele verhaal nog eens breed uitgemeten terugvinden in een boek van zijn hand, dat onlangs verscheen in een pretentieuze uitvoering en dito titel: „'n Hele kunst, notities over de Nederlandse platenwereld” (De Gooise Uitgeverij). De overheid moet ingrijpen, крист Boudewijns en zwaait daarbij uitvoerig met de Rechten van de mens, het Verdrag van Rome en wat dies meer zij. Nu is er zeker iets voor te zeggen om de illegale uitwassen van professionele vervalsers een halt toe te roepen. Maar het is op zijn minst hypocriet dat de platenindustrie nú roept om wettelijke maatregelen. Toen er indertijd sprake was van een ander soort piraten, de commerciële radiozenders Veronica en Noordzee, stonden de platenmaatschappijen nu niet bepaald te dringen om regeringsingrijpen te bevorderen, al bestond Het Verdrag van Rome toen ook al. Maar

— The specials.

in dat geval had men dan ook enkel voordeel van de piraten in de vorm van gratis reclame.

Als het minder goed gaat met de platenindustrie (voorlopig is er hooguit sprake van een minder grote omzetting dan in voorgaande jaren), dan heeft dat waarschijnlijk minder met piraten te maken en meer met de structurele chaos die kenmerkend is voor deze branche. Met name in de popmuziek heersen concurrentieverhoudingen waarbinnen een carrière „van plugger tot miljonair” nog steeds tot de mogelijkheden behoort. (Voor het merendeel van de deelnemers betekent het avontuur uiteraard teleurstelling en armoede.)

Kleine maatschappijtjes

Ondanks intensieve investeringen en moderne marketing-technieken blijven de grote platenmaatschappijen nauwelijks in staat tot een degelijke

lange-termijn-planning. De langlopende contracten waarmee artiesten worden gebonden, zijn een blok aan het been wanneer er zich nieuwe muzieksoorten aandienen. Door de steeds grotere omloopsnelheid van muziek, idolen en symbolen blijft er ruimte voor kleine, onafhankelijke maatschappijtjes om op de markt binnen te dringen. Zij worden daarbij geholpen door de omstandigheid,

bovenste beste? nonsens

De „bijna-opstand” van Oost-Groningen

Laatst trof ik Albert Nuismer uit Finsterwolde weer. Op één of andere protestbijeenkomst in Winschoten. Demonstratie tegen het gebrek aan werk in Oost-Groningen. Jantje Bolland, zijn vrouw, was er ook. Hij bleek nog even weinig spraakzaam als altijd, maar wel opgewekter. Bij een ontmoeting eerder had hij de sombere conclusie getrokken:

„Een arbeidersmens voelt zich in deze omstandigheden als een werktuig. Meer niet. Het initiatief is je uit handen geslagen. Je hebt geen keus meer. En dat is wel het moeilijkste punt voor mij, dat je niks anders kunt dan af te wachten wat anderen beslissen.” (Zie het februari-nummer van EGO: „De Nuismers uit Finsterwolde”).

Nú lag dat even anders. Oost-Groningen gloeide. Zouden de Oost-Groningers hun lot in eigen handen nemen? Even leek het erop. De lezer kent inmiddels de voorlopige afloop. Midden maart debatteerde de Tweede Kamer met de regering over Oost-Groningen. Op het moment dat ik dit schrijf valt het preciese resultaat daarvan niet te voorspellen, noch de Oostgroninger reacties daarop. Wel is het mogelijk om iets te zeggen over

– De bedrijfsbezetting van OKTO

het verloop van de „bijna-opstand” in dit gewest. En dat is ook best zinnig om te doen, omdat het de maatschappelijke reactie weergeeft op acute sociaal-economische crisisverschijnselen. Ten tweede levert het een klassiek voorbeeld van afhandeling in een parlementair stelsel. En

ton. Het was in 1976 met schallend vertoon geopend en de streek gepresenteerd als bewijs van geloof, vertrouwen in de potentie van het gebied. Oost-Groningen is het land van de karton, dus dat leek allemaal niet zo gek. Toch zullen er heel wat rechtgeaarde Pekelder kartonarbeiders geweest zijn, die in boze dromen stilletjes hoopten op een grote fik in OKTO.

De ultra-eigentijdse Winschoter fabriek zou met het grootste gemak een handvol kartonbedrijven uit zijn omgeving kunnen wegconcurreren, als hij dezelfde kartonsoort zou gaan maken die de anderen ook produceerden, namelijk massiefkarton. Slechts een papieren overeenkomst tussen regering, vakbonden en kartonwerkgevers (twee concerns) moest dat tegenhouden en pinde OKTO vast op het vervaardigen van vouwdozenkarton. Een tweede element dat OKTO tot een vreemde eend in de bijt van de Oostgroninger karton maakte, was de samenstelling van het 260 mensen tellende personeelsbestand. Tamelijk streng geselecteerd, hoger geschoold en slechts voor een minderheid afkomstig uit Oost-Groningen, en aanmerkelijk minder georganiseerd in de vakbeweging. Juist dit OKTO werd plotsklaps het kristallisatiepunt van de „bijna-opstand”.

De aanleiding mag bekend heten. OKTO kon zijn kwaliteitskarton niet

dat de eerste productiekosten van een grammofoonplaat relatief gering zijn. Met een paar duizend gulden kom je een heel eind. De problemen komen natuurlijk wanneer zo'n plaat op grote schaal verspreid en geadverteerd moet worden: dat zijn de twee terreinen waarop de grote maatschappijen hun monopoliepositie kunnen doen gelden.

Door deze voortdurende concurrentiestrijd zijn de grote maatschappijen dan ook niet in staat hun beleid te concentreren op een beperkt aantal titels, dat via supermarkten en warenhuizen een miljoenenoplage bereikt. Dat komt wel eens voor: Travolta is het voorbeeld waarbij iedere platen-producent zich verlekkerd de lippen aflikt. Maar de dagelijkse werkelijkheid is, dat slechts 6 à 7 procent van alle uitgebrachte singles de hitlijsten bereikt, en bij LP's ligt dat percentage zelfs nog lager. Voor het opsporen van nieuw talent zijn de grote maatschappijen vaak aangewezen op de veel flexibelere kleine

labels. Nu worden de grote maatschappijen ook daar niet bepaald slechter van: voor de verspreiding zijn de „onafhankelijke” maatschappijtjes op hen aangewezen en de minste distributie-overeenkomst bedraagt nog altijd 20% van de opbrengst.

Het meest recente voorbeeld van een klein platenlabel dat de markt veroverd heeft is het Two-Tone-label uit het britse Coventry. Tot voor kort hadden alle singles die dit label uitbrachten – van The Specials, Madness, The Selecter en The Beat – ook de hitlijsten bereikt. Maar met het succes bleek tevens de beperking van de kleine organisatie: om aan de grote vraag tegemoet te komen was de groep The Specials verplicht een distributie-deal te sluiten met grote broer Chrysalis, en de groep Madness verhuisde naar Stiff-records. Zowel Chrysalis als Stiff zijn beide zelf ooit als „onafhankelijk” begonnen. Maar wie zich wil handhaven in de concurrentiestrijd zal wel zijn idealen moeten prijsgeven.

Bert Brounts

Economische crisis? En dus maatschappelijke crisis? Markeert het begin van de jaren tachtig een omslagpunt? Als dat zo is, dan leveren de randgebieden van Nederland de duidelijkste bewijzen daarvan. Dergelijke streken zijn altijd het meest afhankelijk geweest van de heersende conjunctuur. Zakt die in, dan vallen de zwakke regio's door de bodem.

Oost-Groningen is zo'n gebied. En het kwam bijna in opstand. Na „Het Noorden: Ierland van de Lage Landen” in het januari-nummer en „De Nuismers uit Finsterwolde” in het februari-nummer van EGO, bijgaand het derde deel in deze reeks door Sietse van der Hoek.

tegen een redelijke prijs afzetten op de Westeuropese markt. Er moest voortdurend geld bij – van de rijksoverheid tot nu toe een kleine 200 miljoen gulden. De tijding dat minister Van Aardenne van Economische Zaken daarmee wilde stoppen, deed de kruik barsten. In alle hevigheid gold bij OKTO de gemeenplaats van „de druppel die de emmer van bedrijfssluitingen deed overlopen”. Hoewel niemand in redelijkheid de mogelijkheid bijpassing van 600.000 gulden voor OKTO (zo verliesgevend was het Winschoter bedrijf voor de gemeenschap) als iets vanzelfsprekends zou kunnen verdedigen, kwam sluiting van deze geavanceerde fabriek zo absurd en onvoorstelbaar over, dat Oost-Groningen zich dat inderdaad niet kon voorstellen. Wat was er de voorbije jaren al niet verkeerd afgelopen? Verdwijning van het ene bedrijfje en bedrijf na het andere. In de confectie, in de metaal, in de scheepsbouw, in de karton. Toen kwam Philips met saneringsplannen, die er ook in Oost-Groningen inhakten. En toen kwam OKTO.

De hooibroei sloeg in vlammen uit

Actieleider Fré Meis, voormalig CPN-Tweede Kamerlid, werd nog meer vraagbaak dan hij historisch altijd al was in zijn geboortestreek. De men is als geen ander in staat de emotie van Oost-Groningen te verwoorden. En de mensen weten, dat openlijk beleden aanhang aan Fré Meis elders (Den Haag, politiek rechts en zelfs ook bij de concurrerende PvdA) schrik-effect sorteert. Dan moet er wel iets aan de hand zijn, denken heel opportunistisch verantwoordelijke bestuurders en bonzen op zo'n moment. Je ziet in

bepaalde publiciteitsorganen dan ook ogenblikkelijk ziekelijk aandoende belangstelling voor de enkele persoon Meis. Je proeft er de burgerlijke vermoedens van naderende revoluties, van samenzweringen in. Terwijl Meis alleen maar zijn plicht doet, als Groninger en natuurlijk ook als CPN-er, en sinds wanneer heet dat schandelijk?

Oost-Groningen begon te hoop te lopen. Provinciale Staten van Groningen besloten (heel uniek) het volksvertegenwoordigende werk neer te leggen en de contacten met Den Haag op te schorten. De FNV demonstreerde luideruchtig en in forse taal – gedwongen door de Oostgroningse achterban. „Gaskraan dicht”, klonk het op demonstratieve bijeenkomsten. Er zou maar eens een gewiekste volksmanner in het gebied zijn opgestaan, die er niet voor zou terugdeinzen om echt de boel in het honderd te schoppen, hij zou een tamelijk grote bijval en medewerking hebben gekregen. Zo was de stemming wel.

En zo'n stemming hoeft niet te verbazen, als de buitenstaander zich even probeert te verplaatsen. Want ga maar na, in tijden dat grote gaten vallen in het sociaal-economische bestaan, in tijden dat van de centrale regering weinig aandacht blijkt, terwijl Oost-Groningen wel vanuit die schat van een aardgasbel's lands huishouding op gerieflijk peil houdt, in zulke tijden moet Oost-Groningen zich vertrouwd maken met het voor-nemen van de regering om in zijn bodem radio-actief afval op te bergen en rekening houden met de inrichting van zijn oostelijk deel tot militair oefenterrein. Twee vooruitzichten waar – ook in meer florissante

omstandigheden – de overgrote meerderheid van de Oostgroningers mordicus tegen is.

Wie kan dan verbaasd zijn, dat de veenbrand zich plotseling bovengronds openbaarde de eerste maanden van dit jaar.

Nieuwe hoop door landelijke belangstelling en politieke acties

Albert Nuismer en Jantje Bolland uit Finsterwolde kregen wat meer hoop in de wereld om hen heen. De arbeiders hadden hun lijdzaamheid van zich afgeschud en dwongen de politieke en vakbondsbestuurders tot stennis en actie. Zouden politiek en vakbeweging (in dit geval vooral PvdA, CPN en FNV) de Oostgroninger beroering niet tot de hunne gemaakt hebben – en vooral PvdA en FNV waren daar maar net op tijd mee –, dan zouden de onrust en de woelingen zich buiten de vertegenwoordigende kaders om hebben geuit in zogenaamde wilde acties. Niet dat daar wat mij betreft principiële bezwaren tegen zouden bestaan, maar ons parlementaire stelsel kent nu eenmaal andere spelregels. De FNV verhief „Oost-Groningen” tot onderdeel van de landelijke vakbondsoppositie tegen het loon- en werkgelegenheidsbeleid van het kabinet.

De Partij van de Arbeid maakte van „Oost-Groningen” een item in het geheel van de oppositionele stormlopen tegen de CDA/VVD-regering. De CPN – veel dichterbij het verzet aan de basis – had uiteraard tegen deze parlementaire wending geen bezwaar. Niet dat deze partij daaraan evenveel waarde hecht als bijvoorbeeld PvdA en de vakcentrales; parlementaire voortzetting van de directe actie ziet de CPN als één van de mogelijkheden.

Zo heeft dan de Oostgroninger „bijna-opstand” voorlopig zijn beslag gekregen in het parlement. Uit de aard der zaak was het resultaat tamelijk teleurstellend voor de direct-betrokkenen en bij lange na niet beantwoordend aan de gedurende korte tijd doorleefde euforie. Om werk ging het in de eerste plaats. En om zinnig werk gaat het. Wat kunnen mensen als de Nuismers en de Bollanden nog aan werk verwachten in de jaren tachtig? Een poging tot antwoord in het volgende EGO-nummer.

Sietse van der Hoek

– De kartonfabriek OKTO in Winschoten

kapitalist: als je maar boven Jan bent

De blaasbom, een kernwapentje

De „blaasbom” is een der nieuwe uitvindingen op het gebied van de atoomwapens. Wat is die blaasbom, wat is zijn uitwerking, is er kans op invoering ervan?

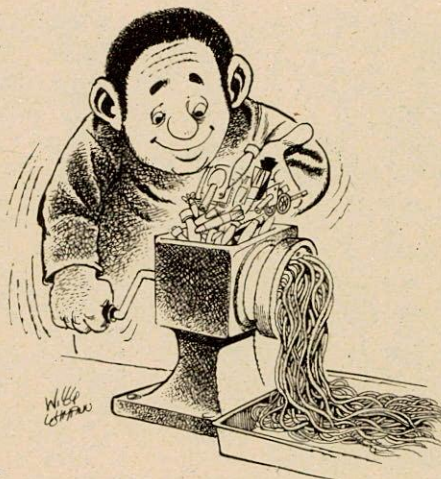
Wapenresearch

In de Ver. Staten (en ook in de Sovjet Unie) worden enorme bedragen uitgegeven aan wapenresearch, en niet het minst aan wetenschappelijk onderzoek op het gebied van nucleaire wapens. Tenslotte geldt: wie de beste wapens bezit, heeft macht. Het bezit van macht is in de wereld van het grootste belang. De wapentechnologie heeft zich sedert de uitvinding van de atoombom met vlijt toegelegd op de verdere ontwikkeling van de kernwapens. Men ging zwaardere atoomwapens maken voor vliegtuigen, atoomkoppen om met raketten te verschietsen, atoomwapens voor gebruik ter zee en zogeheten atomic demolition mines, dat wil zeggen landmijnen met een atoomlading.

Behalve deze kernwapens werden ook kleinere atoomwapens ontwikkeld met een veel geringer uitwerkingsvermogen, zodat deze konden worden gebruikt voor kleinere doelen en op betrekkelijk geringe afstanden. Dat waren de gevechtsveldwapens, die konden worden gebruikt ten dienste van vechtende troepeneenheden. Reeds lange tijd beschikken zowel het Oosten als het Westen over zulke wapens en worden militairen opgeleid in het gebruik ervan. Dit betreft de nucleaire artillerie en de mobiele raketten zoals de Honest John.

Neutronenbom

De ontwikkelingen gingen echter verder. Op het gebied van de nucleaire gevechtsveldwapens slaagde men erin om bepaalde effecten van kernwapens te veranderen. Kernwapens hebben – zoals bekend – in hoofdzaak drie soorten effecten, namelijk de hittewerking, de radiatie, en de luchtdruk. In oorlogstijd kan het van belang zijn om de soldaten van de vijand uit te schakelen, maar daarbij zo min mogelijk schade te veroorzaken aan huizen, fabrieken, bruggen e.d. Denk maar eens aan een mogelijk gevechtsterrein in Westduitsland, waar het van belang kan zijn om een aanvallende troep eenheid uit te schakelen, maar daarbij zo min mo-

gelijk schade toe te brengen aan de eigen (Duitse) gebouwen. Zo'n atoomwapen is uitgevonden: de neutronenbom, waarin de radiatie of uitsstraling van neutronen (die dodelijk zijn voor mensen) is versterkt. We kennen allen de reacties tegen de invoering van de neutronenbom. Door de massale protesten hiertegen is deze er (nog) niet gekomen. Hoewel dit zuiver gezien een „nuttig” wapen is, zijn de politieke nadelen van de invoering ervan echter zeer groot.

RRR-blaasbom

Een andere uitvinding is een atoomwapen waarbij de **explosieve** werking het voornaamste is, dus de luchtdruk. Men spreekt over de RRR-bom (RRR = Reduced Residual Radiation) met een verminderde uitsstraling van neutronen, waarbij de hittewerking en de luchtdruk als de belangrijkste effecten overblijven. Deze kernwapens zullen daardoor wel een grotere uitwerking hebben op huizen, fabrieken en dergelijke. De muren en daken daarvan worden ingedrukt en zij zullen in brand vliegen. Ook op „los materieel”, zoals auto's en lopende mensen, is de uitwerking groot. Het militaire voordeel is, dat na gebruik van zo'n RRR-wapen het gebied waarin het wapen neerkomt, weinig of niet radio-actief besmet zal zijn, zodat een aanvallende troep eenheid snel kan binnentrekken.

Op het eerste gezicht is het dus een typisch aanvalswapen, in tegenstelling tot de neutronenbom, die voordelen heeft bij de verdediging. Vandaar misschien dat de NAVO (die een verdedigende strategie heeft)

meer waarde hecht aan het neutronenwapen dan aan het RRR-wapen. Deze geperfectioneerde atoomwapens voor gebruik op het gevechtsveld hebben ongetwijfeld grote militaire voordelen. Maar tegelijkertijd hebben ze – zoals gezegd – grote politieke nadelen. Het gevaar bestaat, dat bij invoering van deze gevechtsveldwapens, vanaf het begin van de vijandelijkheden reeds atoomwapens worden gebruikt, waardoor al in een zeer vroeg stadium bij een gewapend conflict de kernoorlog is geïntroduceerd. Wat een oorlog met kernwapens is, weten we allemaal: de mogelijkheid van het doden of verminken van miljoenen mensen in Europa, de Sovjet Unie en de Ver. Staten, of misschien wel het einde van de menselijke beschaving op deze wereld. Een risico dat we beslist niet mogen nemen.

Risico's atoomoorlog beperken

Het is dus van het uiterste belang, dat elke aanleiding tot een atoomoorlog wordt voorkomen. Een niet-atomaire oorlog (conventionele oorlog) is al erg genoeg, maar mag in beginsel niet direct escaleren tot een algemene kernwapenoorlog. De invoering van kleine nucleaire gevechtsveldwapens zou erg gevaarlijk zijn. Dit geldt voor het neutronenwapen (dat als nucleair wapen duidelijk herkenbaar is), maar ook voor het RRR-wapen (de „blaasbom”) waarbij de herkenbaarheid ten opzichte van de conventionele wapens niet zo groot is.

Op het ogenblik wordt er niet meer gesproken over de invoering van deze kleine, maar uiterst gevaarlijke atoomwapens. Ook niet bij de „modernisering” van de kernwapens, waarover zoveel te doen is geweest. Het blijft echter van groot belang, dat er blijvend op wordt gelet, dat de risico's van een atoomoorlog zoveel mogelijk worden beperkt.

Daarom moeten we ons blijven verzetten tegen elke invoering van nieuwe kleine nucleaire wapens bij troepeneenheden. Het is te gevaarlijk.

Karel Bloema

Omwapening of ontwapening?

„Er moet iets anders komen in de plaats van het huidige veiligheids-systeem.”

„Er moet een nieuwe strategie komen.”

„Onze veiligheid mag niet langer op kernwapens berusten.”

„De wereld moet ontwapenen te beginnen bij Nederland.”

Dit zijn zo enkele geluiden, die nu al jarenlang worden vernomen als reactie op de enorme bewapening die er heden ten dage in de wereld is, en die vooral door de aanwezigheid van grote arsenalen atoomwapens tot een onbevredigende en gevaarlijke situatie in de wereld leidt.

Vele vragen

Wanneer nu iedereen – of velen – deze situatie gevaarlijk vindt, kan er dan niets aan worden gedaan om dit te verbeteren?

Kunnen we het niet zonder kernwapens stellen, of zijn juist de kernwapens de beste garantie voor machts-evenwicht en vrede?

Als we wel de kernwapens hebben maar ze niet willen gebruiken, kan er dan toch nog internationale politiek worden bedreven via diplomatie, handel (olie, graanleveranties e.d.), wetenschap (uitwisseling van technologieën) of cultuur (sport, boycot Olympische spelen)?

Of kunnen we alleen gerust zijn als de atoomwapens werkelijk zijn verdwenen?

Is daarmee ook de kennis om toch weer – als het nodig zou zijn – opnieuw atoomwapens te fabriceren verdwenen?

Is er niet een internationaal controlesysteem nodig om na te gaan of iedereen zich ook houdt aan eventuele internationale afspraken?

Zou zo'n controlesysteem niet inbreuk betekenen op de soevereiniteit van landen en staten?

Sociale verdediging

Maar ook onder degenen, die denken dat vrede alleen is gewaarborgd als alle kernwapens zouden zijn opgeruimd, bestaat verschil van mening. De ene groep wil echte ontwapening (disarmament), dat wil zeggen de kernwapens de wereld uit. Anderen gaan verder en vestigen de aandacht op de noodzaak tot ontwapening of transarmament.

Voorstanders van een geweldloze verdediging willen wel geweldloosheid, maar toch ook een verdediging. Verdediging door middel van een ander systeem, dat niet is gebaseerd op wapengeweld maar op de mentale kracht van de bevolking, zoals het voeren van geweldloze acties, het niet-gehoorzamen aan een bezetter, enz.

Voor zo'n alternatieve verdediging zou dan een heel systeem moeten worden opgezet en voorbereid. Het zou er dan niet om gaan simpelweg te ontwapenen, maar in de plaats van de huidige wapens een stelsel te stellen met andere – mentale – wapens die niet gewelddadig zijn...

Ontwapening onrealistisch?

Een belangrijke vraag is, of in deze wereld de macht van het geweld werkelijk is weg te denken. Er zijn nog nooit zo veel wapens geweest als in deze tijd en elke staat – de supermogendheden voorop – spant zich in om over de nodige tanks, vliegtuigen en schepen te beschikken om hun belangen te verzekeren. Is geweldloosheid niet een al te theoretisch denkbeeld, dat bij voorkeur aanhangers heeft in een land als Nederland, dat te klein is om machtspolitiek te voeren?

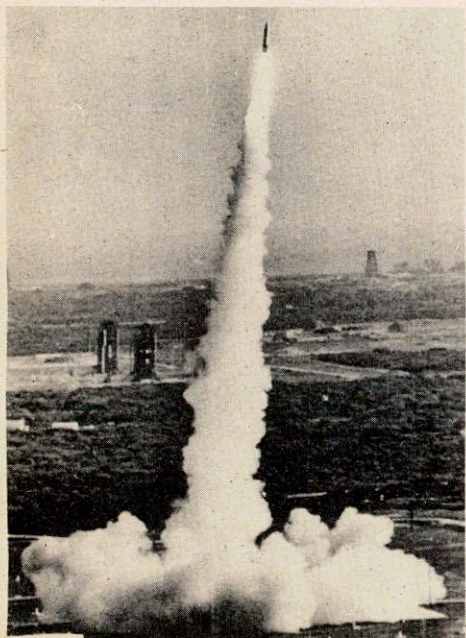
Of is het streven alleen al de moeite waard, het voortdurend blijven wijzen op de gevaren van de enorme bewapening, op de noodzaak tot internationale ontspanning, op ontwapening of – zo men wil – om-wa-pe-

ning? Ook al weet men, dat de kans op realisering van volledige disarmament of transarmament zeer gering is, het blijven denken daaraan is een goede zaak. Al is het alleen al om niet in de tredmolen van het machtsdenken terecht te komen.

Want wie alléén maar aan macht en wapens denkt, loopt grote kans vroeg of laat toch als enige oplossing bij meningsverschillen terug te vallen op het gebruik van de wapens. Dus oorlog. En dan is de ellende niet te overzien.

Karel Bloema

't nieuwste wapen heeft een kringloop

„And justice for all”

Kritiek op Amerikaanse rechtspraak

Een toegewijde, jonge advocaat, nog onschuldig genoeg om te geloven in schuld en onschuld, zo staat de figuur van Arthur Kirkland omschreven in de productie-informatie van de maatschappij die de film „And justice for all” heeft uitgebracht. En zo is het ook precies: Arthur Kirkland is een integere man, die de verantwoordelijkheid van zijn werk heel goed beseft en die juist door deze eigenschappen voortdurend stukloopt op zijn collega's en zijn meerderen. Aan het begin van de film zit hij een korte straf uit, omdat hij een rechter een klap heeft verkocht, aan het eind is hij de rechtszaal uitgesmeten, omdat hij huilend van verontwaardiging een rechter ter verantwoording heeft geroepen.

Al Pacino (rechts) als de advocaat Kirkland, die met een vriend zijn collega overmeestert, die een inzinking heeft gekregen.

Als de film begint, wordt Kirkland juist vrijgelaten uit de gevangenis, waar hij was opgesloten omdat hij een rechter had geslagen. Hij heeft dan een jonge cliënt, die al vele maanden vastzit voor een vergrijp dat hij niet heeft gepleegd. Het was alleen maar een verkeersovertreding. Kirkland heeft dat uitgezocht en de bewijzen in handen, maar het lukt hem niet de rechter ertoe te bewegen zijn vonnis te herzien. Kirkland wringt zich in bochten en probeert in de tussentijd zijn cliënt voor totale afstomping te behoeden.

Hij heeft nog meer cliënten: de jonge zwarte travestiet, die voor een roofoverval wordt gepakt, en die zo bang is voor de gevangenis. Hij belooft de jongen dat hij hem vrij krijgt. Complicaties beginnen zich te manifesteren als een vriend van Kirkland hem op een avond laat op komt zoeken. Die vriend heeft een jaar geleden een man, die beschuldigd was van moord, vrijgekregen en heeft zojuist vernomen dat dezelfde man nu een kind van het leven heeft be-

roofd. De vriend kan deze situatie niet aan en wordt tijdelijk ontoerekeningsvatbaar. Als hij, na een afschuwelijke scène waarbij hij in het gerechtsgebouw alle borden stukgooit naar wie hem probeert te naderen, tenslotte naar een ziekenhuis wordt gebracht, vergezelt Kirkland hem. Voordat hij vertrekt, drukt hij een collega op het hart de zaak tegen de zwarte travestiet voor hem waar te nemen en een paar zeer belangrijke gegevens aan de rechter door te spelen. De collega vergeet dit echter en de travestiet wordt tot drie jaar gevangenisstraf veroordeeld. Wat later zien we Kirkland als een razende tegen de auto van de bewuste collega staan beuken: de travestiet heeft zich opgehangen, en Kirkland vergeeft zijn collega diens nalatigheid niet.

Naar zijn uitbarstingen in de rechtszaal wordt door een commissie een onderzoek ingesteld. Een jonge advocate, die lid van deze commissie is, wordt de vriendin van Kirkland, maar ook met haar ligt hij regelmatig in de clinch. Hij vindt de commissie

een schande, en is verbijsterd als hij ontdekt dat ze ook zijn gangen nagaan.

Een gehate rechter wordt dan door een jong meisje beschuldigd van verkrachting en mishandeling, dezelfde rechter die Kirkland een klap had verkocht. Uitgerekend door deze rechter wordt hij als advocaat verlangd. Eerst wil hij weigeren, maar later denkt hij er voor zijn jonge verkeersovertreder nog voordeel uit te kunnen slepen. De rechter, die tegenover zijn slachtoffers een zeer patroniserende houding aan pleegt te nemen en bepaald niet wakker ligt van de moeilijkheden die iemand tot een misdaad kunnen brengen, geeft onder vier ogen aan Kirkland gewoon toe dat hij het meisje inderdaad heeft verkracht en mishandeld. Achter de schermen wordt er afschuwelijk gekonkeld over deze zaak, omdat bepaalde groepen gebaat zijn bij de veroordeling van de rechter en weer andere bij zijn vrijpraak.

Kirkland kan zich niet meer inhouden als de zaak dient en terwijl hij zijn vernietigende woorden aan het adres van de rechter uitsprekt (de jonge verkeersovertreder is inmiddels, na de halsstarrige weigering van de rechter, bij een wanhopige gijzelingsactie om het leven gekomen), stromen de tranen van woede en verontwaardiging hem over de wangen. De enige normale, rechtvaardige en betrokken man in dit gekkenhuis loopt zich stuk op zijn omgeving. Hij wordt verwijderd, en het is de vraag hoe ver hij het na dit incident nog zal schoppen in de wereld van de rechtspraak.

Natuurlijk zijn de situaties overdreven en bestaan er heel wat meer advocaten en rechters die net zo te werk gaan als Kirkland in deze film. Maar dat er mensen zijn die dit beroep alleen maar voor het gewin uitoefenen en zich niet voortdurend bewust zijn van het feit, dat ze met menselijk geluk en menselijke ellende te maken hebben, is ook waar. „And justice for all” is een uitermate geloofwaardige film geworden, ondanks de zwart/wit tekening van de hoofdfiguren.

De hoofdrol wordt gespeeld door Al Pacino, en de schrijvers van het scenario, Valerie Curtin en Barry Levinson, hadden hem al in gedachten toen ze aan het werk gingen. Pacino is in nog geen tien jaar uitgegroeid tot een van de belangrijkste onder de intelligente en gevoelige acteurs van Amerika, van het kaliber Dustin Hoffman. Zijn eerste rol speelde hij in „Panic in Needle Park”, en daar maakte hij al direct indruk mee. Indrukwekkend ook was hij in „The Godfather”, evenals in „Dog Day Afternoon”. Zijn enige echt romantische rol, in „Bobby Deerfield”, deed in Amerika niet echt veel, maar liet bij mij persoonlijk een onuitwisbare indruk achter. Pacino, die lang heeft moeten knokken voor hij de status

in 't kort

Overladen met onderscheidingen kwam de film „**Kramer versus Kramer**” naar Nederland, en hij schijnt zijn triomftocht hier voort te zetten. De film, geregisseerd door Robert Benton, vertelt het verhaal van Ted (Dustin Hoffman) en Joanna (Meryl Streep), die uit elkaar gaan. Aanvankelijk blijft zoon Billy (Justin Henry) bij zijn vader, maar als de moeder haar evenwicht weer heeft teruggevonden, komt ze haar kind alsnog ophalen. De vader heeft inmiddels echter zo'n hechte relatie met zijn zoon opgebouwd, dat zijn wereld dreigt ineen te storten. Een bijzonder gevoelige film over een actueel onderwerp, met glansrollen van de drie hoofdrolspelers.

Dustin Hoffman en Justin Henry als Ted en Billy, vader en zoon in 'Kramer versus Kramer'.

Een prima Amerikaanse komedie van Blake Edwards draait momenteel in ons land met de titel „**10**”. Deze film behandelt een al even actueel onderwerp als de twee voorgaande, namelijk de crisis in het leven van een man die begin veertig is. George (Dudley Moore) is een succesvol componist van lichte muziek, en heeft alles wat een mens maar wensen kan: een mooi huis, een dure auto, een lieve vriendin (Julie Andrews). Maar als hij eenmaal de jonge bruid Jenny (Bo Derek) heeft gezien, kent hij geen rust meer voor hij kennis met haar heeft gemaakt. De verandering is groot: Jenny is een eigentijds, weinig romantisch meisje, en George voelt zich opeens ontredder, en vlucht terug naar zijn vrouw Sam. Prima gespeeld, vol heel goede grappen. Warm aanbevolen.

Bo Derek als Jenny in '10'.

Uit Denemarken komt een eveneens zeer actuele film, **Skytten (De**

van acteur bereikt had, is in deze nieuwste film de verpersoonlijking van betrokkenheid en goede trouw, eigenschappen die je vaak lelijk kunnen opbreken, of het nu in het wereldje van de rechtspraak is of elders in de samenleving. De regie van de film was in handen van Norman Jewison, die ook beroemde films als „The Thomas Crown Affair”, „The Russians are coming” en „Jesus Christ superstar” afleverde. De bijrollen zijn zorgvuldig geselecteerd en worden allemaal voortreffelijk gespeeld. Een prima film!

scherpshutter), geregisseerd door Tom Hedegard. In deze film gaat het om een journalist, die voor de televisie een fel pleidooi houdt tegen kernenergie en stelt, dat elk middel geoorloofd is als protest tegen deze centrales. Een jonge zwemleraar vat deze mening zeer letterlijk op, verwacht steun van de journalist in zijn strijd, en begint te schieten vanuit

allerlei punten in de stad. Eerst op levenloze dingen, maar als hij daarmee niet de publiciteit haalt waarop hij hoopte, worden het steeds gewaagder mikpunten. Het geheel mondt uit in een drama, waarvan de journalist, evenals de scherpshutter, het slachtoffer worden. Bijzonder mooi van opgevoerde spanning, en zeer herkenbaar in zijn probleemstelling, deze film.

L. v. O.

Jens Okking in 'De scherpshutter'.

humanisme: verstand houding

Leo van Opzeeland

Grenzen aan de groei?

Het gaat niet goed met onze economie, zegt men. Als je gewoon om je heen kijkt lijkt dat sterk overdreven, want het ziet er allemaal welvarender uit dan ooit tevoren. Maar, zegt men, de groei is er uit. En dat is een ernstige zaak, want groei is voor de economie de graadmeter voor gezondheid.

Wat is er aan de hand?

Wel, we hebben zo langzamerhand van alles bijna genoeg en van een aantal dingen te veel.

We dreigen te verdrinken in de melken de wijnplassen; begraven te worden onder de boter-en appelbergen en staalvoorraden. Winkels en magazijnen puilen uit van de duizenden artikelen, waarmee we ons leven veraangenamen. Sommige daarvan behoren tot de noodzakelijke levensbehoeften. Van een groot aantal kan men zeggen, dat ze nodig zijn voor een menswaardig bestaan. Maar er is ook veel pure luxe en zelfs zijn er veel spullen te koop, die ronduit schadelijk zijn voor de mensen en het milieu. Het kost de grootste moeite om nog een gaatje in de markt te vinden. Dan moet je met iets heel nieuws komen, bijv. kleine voetbalshirtjes om achter in een auto te hangen.

Gevolg: het is dringen op de markt. Zwakke bedrijven gaan ten onder. Ze gaan failliet of ze worden opgeslokt door de groten en daarna gereorganiseerd of geherstructureerd. Daar bestaan allerlei mooie namen voor, maar waar het op aan komt is, dat er met veel minder mensen meer wordt geproduceerd, om beter te kunnen concurreren. En dat is nodig, want onze betalingsbalans slaat om naar de verkeerde kant. We kopen op het ogenblik meer dan we verkopen.

Werkloosheid

Nu zegt die betalingsbalans de meeste mensen niet zo veel. Veel bedreigender is de werkloosheid. Die is al gestegen tot boven de 200.000, daarin niet meegeteld de tienduizenden, die weggestopt zijn in de ziektewet en de WAO. En ook niet meegeteld de vrouwen, die graag een baan zouden willen hebben, maar zich niet bij het arbeidsbureau aanmelden, omdat er toch geen baan voor hen is. De werkloosheid is weer vijand No 1. Alleen het woord werkloosheid al roept een herinnering op aan de afschuwelijke jaren voor de oorlog, de

jaren van de grote economische crisis, de werkloosheid, armoede, wanhoop, fascisme, Hitler... OORLOG.

Het is dus begrijpelijk, dat men alles wil doen om de werkgelegenheid in stand te houden, want nietwaar, werk is voor de mens de basis van het leven. Het werk, dat hij doet bepaalt zijn inkomen, zijn maatschappelijke status, zijn zelfwaardering. Het geeft de zin aan het bestaan. Daarom zal men het recht op arbeid hebben opgenomen in de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens. Maar het zal steeds moeilijker worden dit waar te maken in de samenleving, omdat het strijdig is met een veel ouder en fundamenteeler streven. Zolang er mensen zijn hebben ze hun hersens gepijnigd met de vraag hoe ze zich konden bevrijden van het zware, geestdodende, vervelende en vuile werk. Hoe kun je met

minder moeite meer resultaat bereiken? Kan het niet vlugger, gemakkelijker, beter, efficiënter, economischer? Dat heeft ons het wiel, de hefboom, de windmolen, de stoommachine, de auto, de dragline en de computer opgeleverd.

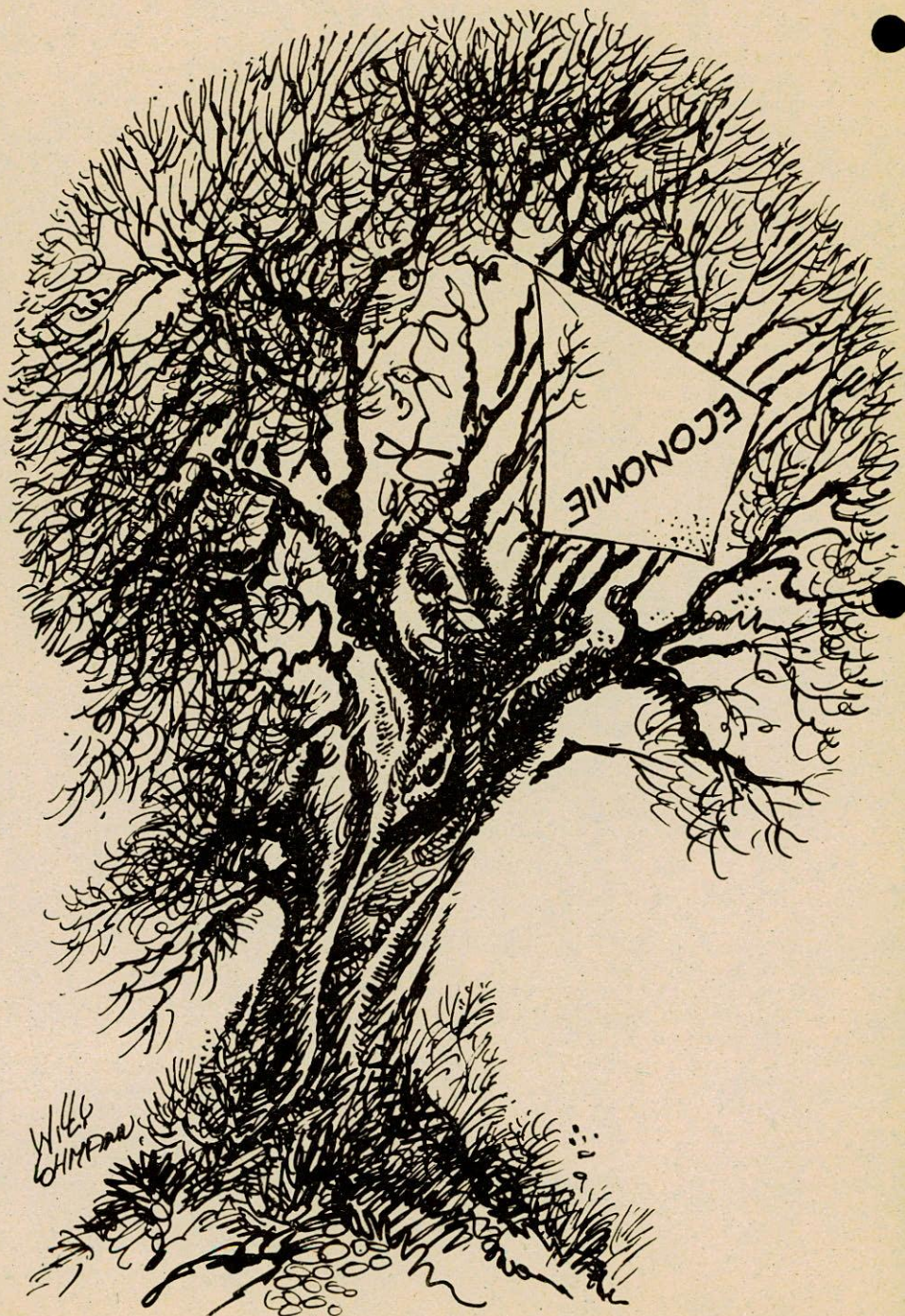
De machines en de apparaten nemen ons het werk uit handen. Die ontwikkeling gaat door. Onweerstaanbaar. Daarop zullen we ons moeten instellen. Ik heb het gevoel, dat het één van de grootste maatschappelijke operaties van alle tijden gaat worden.

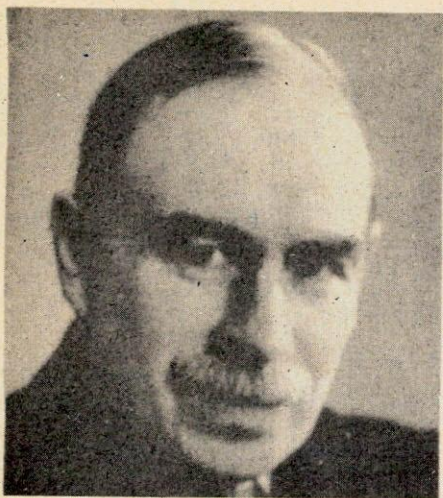
Bezuinigen, maar waarom precies?

Omdat tweederde deel van de wereld nog armoede lijdt en we dus meer moeten afstaan?

Nee, daar gaat het niet om. We moeten onze concurrentiepositie verbeteren, wordt gezegd.

Door onze hoge lonen, de goede sociale voorzieningen en door de hoge

J. M. Keynes 1883-1946

belastingen, zo zegt men, worden de producten, die we naar het buitenland willen exporteren, te duur. We prijzen ons zelf uit de markt en blijven met die producten zitten. We moeten proberen goedkoper te worden, goedkoper dan anderen. Dan kunnen we weer orders naar ons toe trekken, de productie weer uitbreiden, investeren in nieuwe productiemiddelen en de werkgelegenheid neemt weer toe.

Dat is een theorie, die ons al eens eerder radicaal in de vernieling heeft geholpen. Die gaat n.l. slechts op als alleen wij zo slim zouden zijn. Helaas is dat niet het geval. Onze concurrenten redeneren op dezelfde wijze. Dan ontstaat er een wedstrijd, wie onder wie door kan duiken, met als gevolg dat we armoede gaan lijden naast onze rijkdommen.

De dertiger jaren

Net als in de jaren '30, toen bezuiniging en loonsverlaging als het top punt van wijsheid werd beschouwd. In Nederland onder de regeringen Duijn tot het bittere einde. In andere landen - Zweden, België, de Verenigde Staten - had men de raad van een Engelse econoom J. M. Keynes ter harte genomen, met opmerkelijk resultaat. Zorg, zei Keynes, dat de koopkracht van de mensen in evenwicht blijft met de productie, zodat men kan kopen wat er wordt geproduceerd.

De staat zou daar voor moeten zorgen, door openbare werken te laten uitvoeren in tijden van laagconjunctuur. Maar dat betekende, dat de staat zich ging bemoeien met de economie. In die tijd werd dat beschouwd als een aanslag op de grondslagen van de maatschappij. Het Plan van de Arbeid (1935) van SDAP en NVV, waarin de theorie van Keynes werd toegepast op de Nederlandse situatie, werd genegeerd. We gingen door met armoede ijden tot de oorlog ons overviel. In Duitsland had men de ideeën van Keynes op specifiek Duitse wijze toegepast. Openbare werken in de vorm van wapenfabrieken en de verklozen moesten soldaat worden. Waar kwam het geld vandaan om dat

te betalen? Dat begreep alleen een zekere Dr. Schacht.

Na de Tweede Wereldoorlog

De oorlog veranderde alles. Daarna lag Europa in puin. Niets was er meer. Geen voedsel, geen gereedschappen, alleen geld, veel te veel en dus waardeloos, want geld is waard, wat men er voor kopen kan. Toen kwamen de Ver. Staten met het Marshallplan te hulp. Er kwamen schepen met voedsel en gereedschappen. We konden nieuwe machines kopen, bulldozers en draglines. De havens werden hersteld, ook de spoorwegen. De zaak begon weer te draaien. Eerst langzaam, maar allengs sneller op de weg naar Herstel en Vernieuwing.

Met de herinnering aan de jaren voor de oorlog in het achterhoofd zorgde men ervoor, dat de koopkracht de productie bijhield. Ook mensen, die niet meer konden werken, moesten toch kunnen kopen, dus een inkomen hebben. Drees ontwierp zijn noodwet voor een oudedagsvoorziening, later omgezet in de AOW. Dat was het begin van een heel stelsel van sociale voorzieningen, met als sluitstuk de algemene bijstandswet. Dit alles volgens het principe: Wie niet werkt moet wel eten en wel meedelen.

Welvaartstaat?

Het principe blijkt goed te werken. De economen hebben eindelijk een middel ontdekt, waarmee men de economie kan besturen. Weliswaar met horten en stoten, maar het gaat. De welvaartstaat wordt een feit. De productie stijgt tot een nog nooit gekend peil, groeit elk jaar met zes of meer procenten. Het lijkt of de bomen van de welvaart tot in de hemel kunnen doorgroeien. Nog nooit hebben de mensen de beschikking gehad over zoveel spullen in zo'n verscheidenheid. En waar is het eind?

Er zijn wel een aantal verontrustende nevenverschijnselen. De hopen afval worden zo hoog. De lucht, die we inademen zit vol CO en SO²; de vroeger heldere rivieren zijn stinkende riolen geworden en zelfs de oceanen dreigen te vervuilen met alle gevolgen van dien.

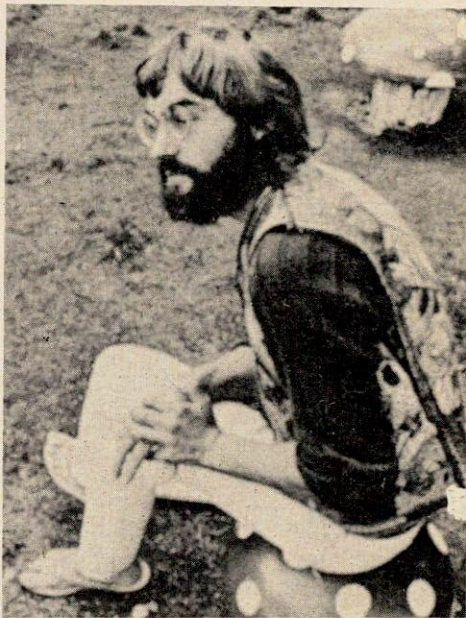
De club van Rome waarschuwde: Zo kunnen we niet doorgaan. Het ogenblik komt in zicht, dat al die omhooglopende lijnen van de statistieken zullen afbuigen naar beneden. Vervelend is ook, dat de energiebron voor de welvaart zich bevindt in de woestijnen van het Midden-Oosten. Als de sheiks daar de kraan dichtdraaien zitten we toch wel lelijk te kijken.

Steeds meer mensen vragen zich trouwens af: Betekent meer welvaart, meer spullen, meer elektronische apparaten ook meer welzijn? Of kan er een moment komen dat de dingen, die we uitvinden ons gaan bedreigen? Er werd gezegd: dat we wel door moesten gaan met bewape-

nen, omdat anders onze economie in zou storten!

Geen weg terug

Er zijn mensen, die hieruit de conclusie trekken, dat we daarom de weg terug moeten bewandelen. Terug naar de natuur, naar de kleinschaligheid van vroeger; terug naar keuterbedrijf en het handwerk, naar een landbouw zonder kunstmest en combines en natuurlijk zonder insecticiden. Denk aan De Kleine Aarde en aan Roel van Duyn. Ik geloof daar

Roel van Duyn

niet in. De weg terug is voor altijd afgesloten. Wie zou terug willen naar een leven als van de wever, geschilderd door Vincent Van Gogh, die zestien uur op zijn weefgetouw zat en dan nog maar een karige boterham verdiende? En onze boterham zou nog kariger worden, omdat we met zoveel meer zijn.

We zullen vooruit moeten. Doorgaan met de automatisering, de groot-schaligheid, de bemoeienis van de staat met de economie. Maar wel zullen we moeten ophouden met de grenzeloze verspilling en de walgelijke weelde. Waar gaan we dan met elkaar naar toe? Dat is een onderwerp voor een volgend artikel.

Seine van de Belt

EGO: geen verhaal op Jan Modaal

Arbeiders en machines steeds weerkerend thema

Een kwart eeuw geleden stierf Fernand Léger

In de zomer van 1969 werd in Biot, nabij het bekende St. Paul de Vence in het zuiden van Frankrijk, een museum geopend met een groot gedeelte van het werk van Fernand Léger. Het museum staat boven op een heuvel. De kap met zijn sterk tegen elkander afstekende kleuren is tot ver in de omtrek zichtbaar. Deze kap is een groot mozaïek van stukken marmer en emaille met een oppervlakte van bijna 400 vierkante meter. Het ontwerp, dat oorspronkelijk bestemd was voor het station van Hannover, was enige maanden vóór de dood van de schilder in 1955, gereed gekomen. De horizontale compositie van het mozaïek wordt onderbroken door 2 voorstellingen, één van de mens aan de arbeid en het andere van de mens in de sport.

Twee thema's die geregeld voorkomen in het boeiende oeuvre van Fernand Léger, dat niet alleen bestaat uit schilderstukken maar ook uit mozaïek, gepolychromeerd keramiek, gebrandschilderd glas en nog veel meer.

Opleiding

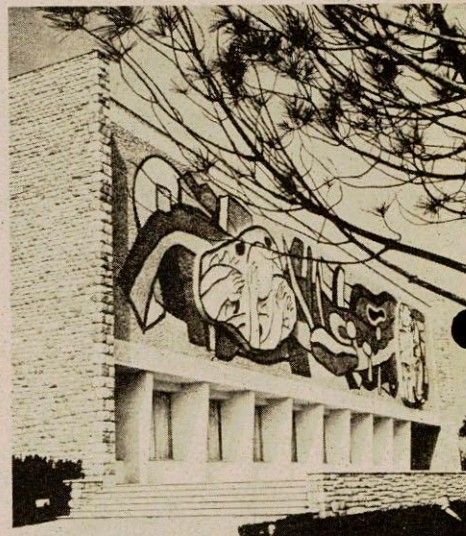
Fernand Léger werd geboren op 4 februari 1881 in Argentan (Orne), een dorp in Normandië. Hij was de zoon van een bemiddeld landeigenaar, die zich voornamelijk met de veefokkerij bezig hield. Zijn moeder was Marie-Adèle Daunou. In de jaren 1890-1896 studeert de jonge Fernand aan het College in zijn geboorteplaats en nadien in Finchebray. Omdat hij aanvankelijk architect wil worden, brengt hij na de dood van zijn vader zijn leertijd door bij een architect in Caen, waarna hij naar Parijs vertrekt om bij een architect aldaar als tekenaar in dienst te treden. Na zijn dienstdiensttijd in het leger volgt hij in 1903 verschillende cursussen om zich te bekwamen in de diverse aspecten van de beeldende kunsten. Onder tussen begint hij zijn loopbaan als schilder. Behalve tekeningen vernietigt Léger naderhand veel schilderij-

en, die ontstaan zijn in de periode 1905-1910. Een bezoek in 1907 aan de Cézanne-tentoonstelling in Parijs maakt een onuitwisbare indruk op de 26-jarige Léger.

In 1908 betrok Léger een atelier in het kunstenaars-paviljoen „La Ruche” (de bijenkorf) in de Parijse wijk Vaugirard-Montparnasse. Hier komt hij in contact met talrijke schilders in de hoofdstad zoals Chagall, Lipschitz en vele anderen. Als Léger wordt opgenomen in de kunstenaarskring van de kunsthandelaar D. H. Kahnweiler leert hij Picasso en Braque kennen. Hij ontwikkelt zich meer en meer naar het kubisme, waarvan hij een belangrijk vertegenwoordiger wordt.

Oorlog

De eerste wereldoorlog bracht een grote ommekeer in het leven van

Nationaal Museum Fernand Léger in Biot

Fernand Léger, niet alleen in zijn leven maar ook in zijn kunst. Hij werd gemobiliseerd als hospitaalsoldaat en in 1916 aan het front te Verdun slachtoffer van een Duitse gifgasaanval. Na in een ziekenhuis te zijn opgenomen, wordt Léger afgekeurd. Hij schildert in 1917 het schilderij *Kaartspelende soldaten*, dat in het Rijksmuseum Kröller-Müller te Otterlo te zien is en dat een grote verandering betekent in de ontwikkeling van zijn gevoelens. „Gedurende die 4 jaar”, schreef hij, „werd ik abrupt geconfronteerd met een nieuwe en verblindende realiteit... Dat was voldoende om mij de abstracte kunst van 1912-1914 te doen vergeten. Een volledige openbaring voor mij als mens en als schilder... Een werkelijkheid die ik sindsdien nooit meer heb losgelaten.”

Sociale roeping

Léger ontdekt de wereld van de machines en van de arbeiders. Zijn interessen gaan langzamerhand uit naar de symbolen van de mechanische samenleving. Hij was zich ervan bewust dat de grote psychologische en sociale veranderingen, die de oorlog tot gevolg had, de beeldende kunst en vooral het gebruik van kleuren enorm zouden wijzigen. Voor hem werd de sociale roeping van de kunstenaar uiterst belangrijk. Als cultuur-optimist wil Léger de waarden van een nieuwe maatschappij vertolken, die gedemocratiseerd is door de techniek.

Fresco op het terras van La Colombe d'Or in Saint Paul

Het kader van ons leven zou er anders uitzien, moest Léger er niet geweest zijn om zijn stempel op de meest verscheiden manifestaties van onze geestelijke activiteit te drukken.

André de Ridder

Kaartspelende soldaten (1917; Rijksmuseum Kröller-Müller in Otterlo)

Veelzijdig kunstenaar

Fernand Léger was een uiterst produktief kunstenaar. Heel veel heeft hij geschilderd, zijn doeken zijn over de hele wereld verspreid. Men zou hem te kort doen hem alleen als schilder te beoordelen. Hij was een kunstenaar voor wie geen deur van de plastische kunsten gesloten was. Zijn invloed op de film, het toneel en

het ballet was groot. Léger illustreerde boeken, ontwierp kleding en decors voor balletten, voor opera's, voor films en voor toneel. Hij ontwierp affiches, tapijten en op het gebied van keramiek, mozaïek, glasraamschildering en vitrine-versiering was hij zeer actief.

Muurschilderingen van hem vindt men in de grote UNO-zaal te New York, mozaïeken in het Amerikaanse herdenkingsmonument in Bastogne en glas-in-lood-ramen in verschillende kerken. En zo zouden we door kunnen gaan. Zeer bevriend was hij met de grote bouwmeester Le Corbusier, want ook de architectuur had uiteraard zijn grote belangstelling. In het oorlogsjaar 1940 vertrekt Léger vanuit Marseille naar de Verenigde Staten, waar hij optreedt als docent aan de Yale-universiteit. Ondertussen maakt hij ook nog decorontwerpen voor het Rockefeller-Center. Hij onderhoudt relaties met tal van uitgeweken kunstenaars waaronder Zadkine, Ernst, Chagall, Mondriaan en Ozenfant.

In december 1945 vestigt Léger zich weer in Frankrijk en wordt aldaar lid van de Communistische Partij. Talrijk zijn de tentoonstellingen van zijn werk in musea en galeries. Het aantal loopt zeker tegen de 200. Over het grote mozaïek aan de voorgevel van het museum in Biot vertelde ik al. Toen we enige jaren geleden in Saint Paul in La Colombe d'Or een kopje

DE LIEFDE KWAM PER RO-DE FIETS

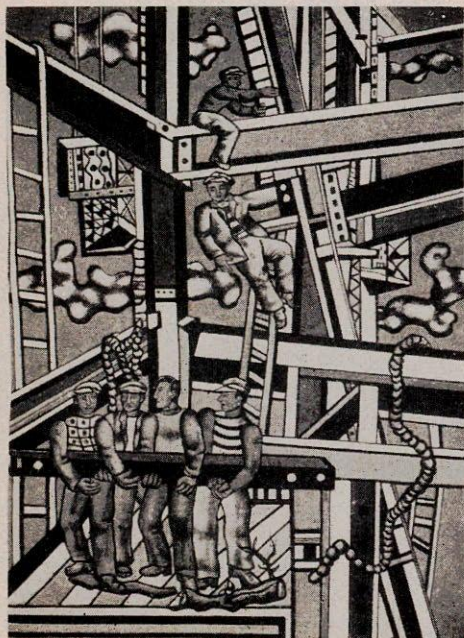
Op een van zijn wandelingen door Parijs koopt Simon Carmiggelt in een antiquariaat een boekje met herinneringen aan diverse kunstenaars. Daarin wordt de Closerie des Lilas genoemd als een café, waar vaak bekende personen vertoefden. Scott Fitzgerald was er vaste klant, gelijk vele schilders onder wie Fernand Léger.

„In mijn pas verworven boekje lees ik”, aldus Carmiggelt in zijn Kronkel in het Parool van 12 februari 1980, „dat hij er, op een zomerse middag, buiten een wijntje zat te drinken, toen zijn aandacht werd getrokken door een ongewoon tafereel. Een meisje, met een witte bruidsjurk aan naderde, op een rode fiets gezeten, razendsnel het terras. Daar aangekomen stapte ze af. Léger noodde haar aan zijn tafeltje. Ze vertelde hem dat ze Jeanne heette, woonde in een voorstadje van Parijs en zou trouwen met een beste brave jongen aldaar. Als huwelijkscadeau had ze een fiets gevraagd en toen ze uit het stadhuis kwam, maakte ze een proefrit. Het toeval (of was het Amor) voerde haar naar Parijs. Naar de Closerie des Lilas. En naar Fernand Léger. Ze heeft hem nooit meer verlaten.”

Hoewel Carmiggelt dat niet vermeldt, moet dit meisje Jeanne Lohy zijn geweest, waarmee Léger op 2 december 1919 trouwde. Ze stierf in 1950. In 1952 huwde hij Nadia Khodossevitsch, zijn leerlinge en assistente sedert 1924. Nadia heeft er o.a. voor gezorgd dat het museum in Biot tot stand kwam.

J.K.

koffie wilden drinken, was daar in een muur van het terras een fresco van Léger aangebracht. Hoe goed zo'n kunstwerk harmonieert met de omgeving is te zien op de foto. Het zou te ver voeren een overzicht te geven van zijn gehele werk. Daarin nemen een grote plaats in: turners, duikers, allerlei soorten muzikanten, circusacrobaten, arbeiders die zwaar

De bouwers (1950; Museum in Biot)

soldaat: jongen die de slagstokken draagt bij het golfspel

Over fascisme, vaderland en gehoorzaamheid

Van de Amerikaanse psycholoog Hans Askenasy verscheen onlangs een opmerkelijk boek in Nederlandse vertaling: 'Zijn we allen Nazi's?' De lezer vraagt zich natuurlijk af: moet ik me dat ook aantrekken? Askenasy vindt van wel. En in zijn boek draagt hij een forse hoeveelheid argumenten aan om de lezer daarvan te overtuigen.

De mensheid heeft niets geleerd van de afschuwelijke gebeurtenissen uit de Tweede Wereldoorlog en het proces van Neurenberg, is zijn betoog.

Centraal in Askenasy's boek staat het in 1963 in de V.S. uitgevoerde gehoorzaamheidsonderzoek van Stanley Milgram, waarbij proefpersonen opdracht kregen om stroomschokken toe te dienen aan andere "proef"-personen. Het onthutsende van dit onderzoek was, dat meer dan de helft van de deelnemers aan anderen stroomschokken toediende tot ver over de dodelijke dosering heen. Wat leert ons dit onderzoek van Mil-

gram? Gewone mensen zijn, onder speciale omstandigheden, uit gehoorzaamheid tot moord op grote schaal in staat.

Askenasy's boek is zeer overtuigend geschreven en verplichte literatuur voor wie niet alleen inzicht wil krijgen in fascistisch gedrag, maar ook in de in ieder van ons aanwezige neigingen daartoe. Ook Askenasy's analyse van fascistoïde tendensen in de huidige politiek is verbijsterend, maar zeer ter zake. De pijnlijke boodschap van Askenasy wordt extra inhoud gegeven door de „schitterende" citaten, waarvan hij zijn boek rijkelijk heeft voorzien. Citaten die veelal meer zeggen dan uitgebreide beschrijvingen. Reden waarom wij er hier een aantal afdrukken.

Ronald Battes, Wim Heij.

'Zijn wij allen Nazi's?' van Hans Askenasy werd uitgegeven door Elmar te Rijswijk. Prijs f 19,90.

„De regering heeft het recht om te liegen om zichzelf te redden."

(Arthur D. Sylvester, onderminister van defensie, 1962)

"Als ik door het hele land colleges geef over het gehoorzaamheidsexperiment, sta ik altijd stomverbaast. Ik heb studenten ontmoet die ontzet waren over het gedrag van de proefpersonen en beweerden dat zij zich nooit zo zouden gedragen; een paar maanden later moesten ze in militaire dienst en zonder gewetenswroeging deden ze dingen waarbij vergeleken het onder stroom zetten van mensen kinderspel is. In dit opzicht zijn ze niet beter en niet slechter dan andere mensen die gezag blindelings gehoorzamen en tot instrument van de vernietigende processen daarvan worden."

(Milgram)

werk verrichten en de wijze waarop de vrije tijd besteed wordt. Gemechaniseerde mensen in heldere kleuren op decoratieve wijze op het doek gebracht en gegroepeerd.

Enkele werken

In 1930 schildert hij de *Mona Lisa met de sleutels*. De *bouwers* is van 1950. Van 1951 is een prachtig *Stilleven* in uitzonderlijke kleuren, dat te zien is in ons Van Abbe-museum te Eindhoven. Op de tentoonstelling van alles wat met de fiets in verband stond in het Rotterdamse museum Boymans-van Beuningen zagen we indertijd mensen tegen een rode achtergrond afgebeeld, die hun vrije tijd gebruikten om een fietstocht te maken. Onder de verzameltitel *De grote parade van circusartiesten* heeft Léger een reeks tekeningen, gouaches en schilderijen gemaakt, waarvan hij de elementen tot een compositie van 4 meter lang tezamen heeft gebracht en dat te zien is in het museum te Biot. Jammer, dat niet alles hier in de felle, harmonische kleuren van Léger kan worden afgedrukt. U zou er mateloos van genieten! Fernand vond de vooruitgang op technisch en wetenschappelijk terrein bijzonder belangrijk. Hij trachtte deze vooruitgang in zijn veelzijdig

werk gestalte te geven.

Artist, architect en ingenieur vormde voor hem een drie-eenheid. Vijfentwintig jaar geleden stierf hij in de leeftijd van 74 jaar. In zijn oeuvre samengebracht in zijn museum in

Biot en in zijn veelomvattende kunstwerken verspreid over de hele wereld leeft hij voort. Fernand Léger was een groot kunstenaar!

Jan Kooijman

De grote parade van circusbouwers (1953/54; museum in Biot)

HANS ASKENASY

ZIJN WE ALLEN NAZI'S?

veranderen normale burgers
ingewetenloze sadisten
wanneer ze
daartoe bevel krijgen??

ELMAR

„Er bestaat een limiet voor het aantal mensen dat je uit haat of moordlust kunt doden, maar het aantal, dat je kunt doden op de koele, systematische manier van het onvoorwaardelijk te ehoorzamen militaire bevel, is onbe-
erkt.”

eyss-Inquart)

Hij was waarschijnlijk eerlijk toen hij zei... dat hij alleen zijn werk had gedaan. Hij zei dat hij niet geaarzeld ou hebben zijn eigen vader naar de gaskamer te sturen, als hem dat was opgedragen.

(De sociologe Hannah Arendt over Eichman)

„Beschaving betekent bovenal de onwil om anderen onnodig pijn toe te brengen. Binnen de begrenzing van deze definitie kunnen diegenen onder ms, die klakkeloos bevelen van hoerhand opvolgen, er nog geen aan-
praak op maken beschaaide mensen zijn...”

rold Laski, The Dangers of Obedience)

„Wel, natuurlijk wil het volk geen oorlog. Waarom zou een of andere arme sloeber op een boerderij z'n leven willen riskeren in een oorlog die hem niets te bieden heeft terwijl hij alleen maar kan hopen dat hij heelhuids op z'n boerderij terugkeert? Natuurlijk, het gewone volk wil geen oorlog: in Rusland niet, in Engeland niet, en, wat dat aangaat, in Duitsland ook niet. Dat is duidelijk. Maar tenslotte zijn het de leiders van een land die het beleid bepalen, en het is altijd heel eenvoudig om de mensen mee te slepen, of het nu een democratie betreft, een fascistische dictatuur, een volksvertegenwoordiging of een communistische dictatuur... vrije meningsuiting of niet, je kunt de mensen altijd tot gehoorzaamheid aan leiders brengen. Dat is eenvoudig. Het enige dat je moet doen, is ze vertellen dat ze aangevallen worden, en dat pacifisten het land in gevaar brengen, door hun gebrek aan vaderlandsliefde.”

(Herman Goering, tijdens het proces van Neurenberg)

„Ten eerste, gedrag is abnormaal als het misdadig is. Toch kan iemand in de veronderstelling leven dat een handeling gerechtvaardigd is en dat hij er niet verantwoordelijk voor is, omdat hij handelt in naam van één of andere autoriteit, instelling of ideaal. Verantwoordelijkheid voor eigen daden kan niet op iemand anders worden afgeschoven, en het is absurd dat iemand ooit gedacht heeft dat dat wel mogelijk is. Dit onredelijk geloof is het eerste aspect van wat ik in het vervolg maatschappelijke krankzinnigheid zal noemen.

Het feit dat de mens zichzelf kan vernietigen, of het nu door kwaadaardige opzet is of door misdadige onverschilligheid, en op die manier de evolutie van het leven op aarde kan beëindigen, is het tweede aspect van deze maatschappelijke krankzinnigheid. De mens is het enige dier dat zich bezig houdt met systematische moord, de enige soort waarbij agressie en vernietiging het voortbestaan bedreigen. Per definitie alleen al zouden we elke diersoort waarvan de leden elkaar afslachten tot op het punt van uitroeijing, als 'krankzinnig' bestempelen.

En ten derde, het is niet alleen misdadig maar ook onmenselijk om bepaalde daden te begaan; kinderen levend in crematoria te gooien, bijvoorbeeld. Zo'n pathologisch onvermogen om zich bewust te zijn van lijden is het derde aspect van maatschappelijke krankzinnigheid.”

(Milgram's antwoord op de vraag: Wat is abnormaal gedrag?)

EGO: schutblad

vrede: het zal wel met een sisser aflopen

rang: deknaam

er zijn er die de koude oorlog een warm hart toedragen

dissident: ander woord a.u.b.

wat is toch de aantrekkingskracht van de aarde?

in tijd van nood mag een ieder dope

leger: welzijnsdienst

vrede: safety match

discipline: de maat slaan

wapens: gemeengoed

uniform: maatpak

kruiwagenziek

kernoorlog: iemand voor aap zetten

Nederlandse boycot: van voor- tot blindganger

seks op schepen: jonkvrouw

1980: luchten kan niet meer

theoloog: rotsvast

Olympische Spelen: bittere ernst

vredesbespreking: een slag om de arm houden

hyronie: olie op de golven

EGO: grim-sprookjes voor volwassenen

dienst: in de pas leren lopen

Opvoeden tot volwassenheid (4)

In een vorig artikel wezen we er op dat volwassen zijn o.a. betekent in staat zijn met zich zelf, met de ander en met het „waarom” van de dingen om te gaan. In het onderstaande zullen we ons bezig houden met het leren omgaan met ons zelf. Daarbij gaat het om twee belangrijke zaken: a. het verwerven van zelfkennis en b. de zelfontplooiing (zelfopvoeding).

Ken u zelf

Dat het verwerven van zelfkennis een belangrijke bijdrage in de vorming van de persoonlijkheid vormt, was reeds in de oudheid een algemeen aanvaard pedagogisch principe. Socrates is hiervan een bekend voorbeeld, getuige zijn levensspreuk: ken U zelve. Ook andere beroemde filosofen en pedagogen hebben op het belang van zelfkennis en het zelfonderzoek gewezen.

Zeker in onze tijd, die een zo grote betrokkenheid van iedere burger eist, is het van belang dit aspect van de opvoeding nog eens te onderstrepen. Onderzoek heeft aangetoond, dat verruiming van het weten ten aanzien van de achtergrond van ons handelen (waarom gedraag ik me zo als ik me gedraag, wat zijn mijn diepste beweegredenen? enz.) doorgaans een positieve invloed heeft op ons actuele gedrag.

O.a. door de hedendaagse psycholoog Mitscherlich is aannemelijk gemaakt, dat deze verruiming van zelfkennis leidt tot een vermindering van agressiviteit. Ook dat we door deze betere kennis omtrent ons zelf beter gewaagd zijn tegen teleurstellingen en frustraties.

Verder is het zo, dat iemand die zich zelf beter kent ook eerder begrip voor de tekorten van anderen kan opbrengen. Het besef dat we zelf ook met onze zwakheden zitten, maakt het gemakkelijker de zwakheden van anderen te begrijpen en tot op zekere hoogte te accepteren.

Het besef van ons tekort mag ons er natuurlijk nooit toe brengen dit tekort als onvoorwaardelijk te accepteren. Leven betekent niet in de laatste plaats: het bestrijden van het tekort in ons zelf.

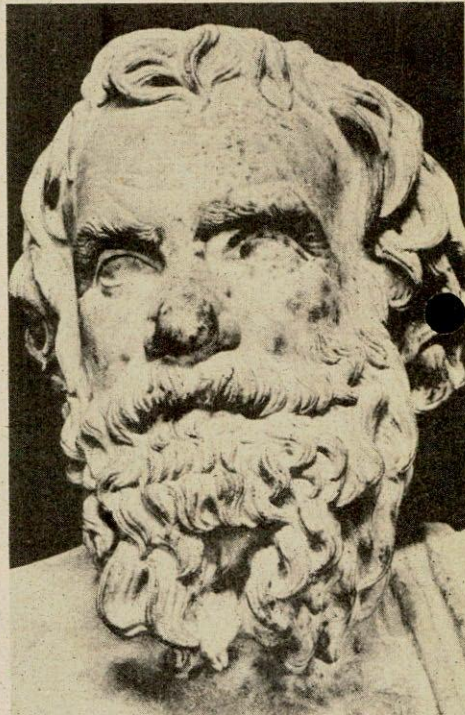
Denken op lange termijn

In het algemeen kan men zeggen, dat degene die zich zelf een beetje heeft leren kennen (analyseren) eerder bereid is tot het accepteren van informatie. Ook wanneer deze niet bij het

reeds bestaande kennisbestand (mening) past. Tenslotte zal hij beter dan anderen beseffen, dat er maar een beperkt aantal menselijke behoeften op korte termijn (tegelijktijd) bevredigd kan worden. Hij weet, dat sommige dingen hun tijd moeten hebben en dat andere beter achterwege kunnen blijven. Dit besef noemen we wel het denken op lange termijn. Het is duidelijk, dat dit laatste moeilijk te rijmen valt met het gedrag en denken van iemand die onder invloed verkeert of iemand die geweld gebruikt. Het kenmerkende van degenen die zo handelen is juist, dat alternatieven (andere mogelijke oplossingen, die meer tijd en overdenking vragen) worden uitgeschakeld. De nadruk van het handelen ligt hier meer op het moment en op de eigen groep of persoon. De directe (eigen) handeling wordt hier als enig mogelijke oplossing gezien. Het valt gemakkelijk te begrijpen, dat een dergelijke houding in de huidige wereld enorme gevaren inhoudt.

Zelfopvoeding

Mede daarom is het de hoogste tijd, dat op onze scholen (voor voortgezet onderwijs) plaats wordt ingeruimd voor vraagstukken, die op het men-

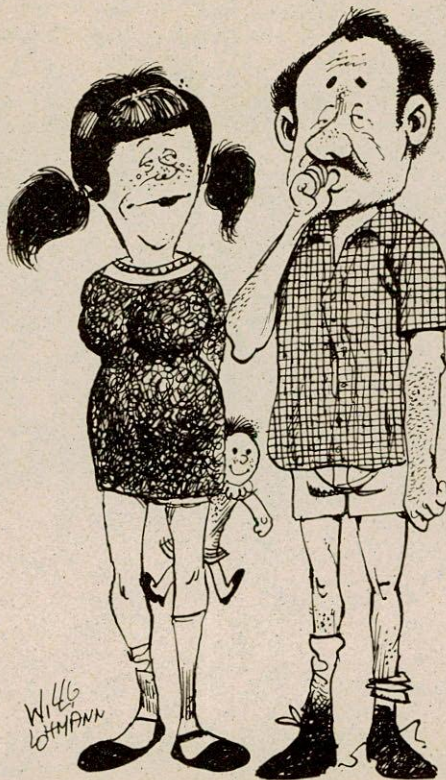
Socrates 469-399 v. Chr.

selijk handelen en op de motieven achter dit handelen betrekking hebben. Anders gezegd: in de onderwijsprogramma's van deze scholen is duidelijk behoefte aan een stukje psychologie. Behalve dat hierin het menselijke handelen in zijn algemeenheid aan de orde zou kunnen komen, zou er ook meer expliciet aandacht geschonken kunnen worden aan het agressie-verschijnsel (oorzaken, verschijningsvormen, hoe te bestrijden enz.). Verder zal de mens in deze wereld met al zijn conflicten en tegenstellingen meer dan vroeger in staat moeten zijn zijn wereldbeeld (standpunten) open te houden. Hij zal de verleiding moeten kunnen weerstaan zich al te spoedig te conformeren aan het standpunt van de eigen groep (partij, kerk, enz.).

Uit het vorige volgt al, dat bij hetgeen we beogen een stuk **zelfopvoeding** niet kan worden gemist. In de opvoeding moet voldoende speelruimte bestaan om de unieke kwaliteiten van elk individu tot ontwikkeling te laten komen. Ook moet dit individu voldoende gelegenheid hebben tot **zelfverantwoordelijkheid**. Dit o.a. via inspraak en eigen deelname in het opvoedingsproces.

Schijnzelfstandigheid

Een en ander betekent niet, dat een

opvoeding waarin alles mag en niets hoeft, de beste opvoeding is. In deze opvoeding moet de opgroeiende mens namelijk ook die grenzen van zijn vrijheid leren kennen. Hij zal, zoals we al zagen, ook moeten leren van de bevrediging van bepaalde behoeften of driften af te zien, of deze uit te stellen. Opvoeding zonder opvoeders is een onmogelijkheid. Innerlijke controle, de enige weg die tot beheersing van agressie leidt, kan alleen opgebouwd worden via identificatie met iemand die men liefheeft of respecteert. Terecht stelde de „kritische” socioloog Adorno dan ook, dat mondig worden niet gelijk staat met mopperen tegen elke autoriteit.

Eerder kan men zeggen, dat de opgroeiende mens een zekere autoriteit nodig heeft om er zich later van te kunnen ontdoen. Ook zelfopvoeding veronderstelt de aanwezigheid van de ander, dat wil zeggen een sfeer van genegenheid en geborgenheid waarin het individu zijn eigen mogelijkheden en grenzen kan leren kennen. Gebrek aan leiding en initiatief bij de ouders kan leiden tot een schijnzelfstandigheid van het kind waarachter grote angsten schuil gaan. (Het zeer recente onderzoek van dr. C. de Monchy en M. J. Kappers onder jeugdige patiënten van het St. Josephziekenhuis te Eindhoven spreekt in dit opzicht duidelijke taal.)

Creativiteit

Een andere mogelijkheid tot zelfontplooiing bieden het spel(sport) en andere creatieve activiteiten. Door vele onderzoekers is op de (zelf) bevrijdende werking van het spel gewezen. In elk geval is meer ruimte voor de ludieke en creatieve elementen (sport, dans, muziek, enz.) in opvoeding en onderwijs nodig. Niet alleen omdat ze tot de weinig overgebleven mogelijkheden behoren om agressie en andere spanningen op een onschuldige wijze af te reageren. Maar ook vanwege het feit dat ze kunnen bijdragen tot een meer evenwichtig en zinvol gebruik van onze menselijke krachten. Wel moet hier worden opgemerkt, dat creativiteit een grondslag van werken (en leren!) nodig heeft. Alléén maar creatief bezig zijn of alternatief doen biedt in de opvoeding evenmin een oplossing als in de politiek.

Steven Derksen

Folk-muziek in het HMT-Havelte

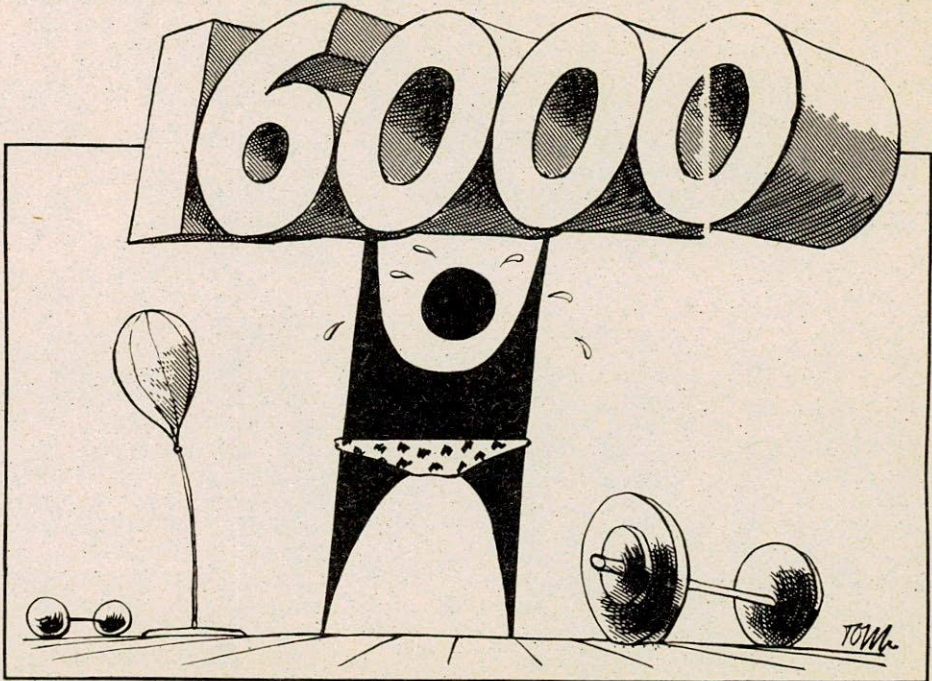
Na de geslaagde folk-avond van vorig jaar, dit jaar wederom Iain Mackintosh in het HMT „de Huneberg” te Havelte op 22 april 1980. Het was vorig jaar een sfeervolle avond met deze Schotse muzikant, waarbij hij bij kaarslicht z'n liederen ten gehore bracht en afwisselend speelde op z'n 5-snarige banjo, de tinwistle, concertina en de doedelzak. Iedereen, die er bij was, zal zich zijn prettige en sympathieke wijze van optreden herinneren. Hij spreekt duidelijk Engels, zodat de boodschap uit zijn songs te halen is, waarin hij onrecht en mistoestanden aan de kaak stelt. Maar hij weet ook de lachers op zijn hand te krijgen door een uitstekend gevoel voor humor, dat in veel songs naar voren komt. Zijn stelregel bij een optreden blijft echter: „Ik hoop dat het publiek vanavond luistert, maar morgen nadenkt!” Naast zijn vele optredens in diverse folk-clubs in Europa, nu dus voor de liefhebbers in het Humanistisch Militair Tehuis in Havelte, op dinsdagavond 22 april a.s., aanvang 20.30 uur.

SVV-conferentie 'Vrouw in de krijgsmacht'

Op 21 april a.s. organiseert de Stichting Volk en Verdediging tussen 10.00 en 16.00 uur een conferentie over de 'vrouw in de krijgsmacht' in het Jaarbeurscongrescentrum te Utrecht. Voor programma en uitvoerige schriftelijke toelichting even bellen naar het SVV-bureau, Bachmanstraat 1, 2596 JA Den Haag, tel 070 - 461259. Aanmelding door overschrijving van de deelnemerskosten à f 15,- (incl. lunch) op giro 479513 t.n.v. de Stichting.

Humanistisch Verbond telt meer dan 16.000 leden!

Met deze prent gaf tekenaar Tom onlangs in de Humanist (het tweeweekelijks orgaan van het HV) duidelijk weer hoe het Verbond begin dit jaar een historische grens overschreed. Het Humanistisch Verbond groeit - ook met veel jonge leden - en blijft groeien. Voor informatie of opgave: bel 030 - 318145 of schrijf naar Humanistisch Verbond, postbus 114, 3500 AC Utrecht.

boeken bladen brochures

Sociale verdediging

Onder redactie van Hylke Tromp verscheen eind vorig jaar een bundel artikelen over niet-militaire verdediging als alternatief voor geweldpolitiek en nucleaire afschrikking. Volgens de samensteller is er meer dan één reden om ernstige twijfels te hebben aan de juistheid van het huidige „veiligheidsbeleid”. Dat beleid is een afschrikingspolitiek gebaseerd op het gebruik van kernwapens – en ook degene die daartegen geen ethische of morele bezwaren heeft zal op realistische gronden belang stellen in de mogelijkheid van een alternatief. De bundel bevat artikelen van bekende polemologen als Scharp, Galtung, Roberts, Jochheim en natuurlijk ook Tromp. „Sociale Verdediging” werd uitgegeven bij Xeno te Groningen. Prijs f 19,75.

Lutuli

Als gezamenlijke uitgave van de Boycot Outspan Aktie (BOA) en de NOVIB verscheen begin dit jaar een boek met artikelen van Albert Lutuli, de eerste Afrikaan die de Nobelprijs voor de Vrede ontving. Lutuli was van 1953 tot aan zijn dood in 1967 president van de Zuidafrikaanse bevrijdingsbeweging African National Congress (ANC). De titel van de bundel is: „De mens mijn broeder”. De vertaling is van Karel Roskam, die tevens een inleiding schreef. „De mens mijn broeder” is te

De Mens Mijn Broeder

ALBERT LUTULI

bestellen bij de BOA, Oude Vest 79 te Leiden. Prijs f 7,90 (inkl. porto).

Wapenbeheersing

Van de hand van H. J. Neuman verscheen bij het NIVV een boekwerk (288 blz.) met als titel „Lansen en snoeimessen”.

In grote lijnen wordt een poging gedaan de geschiedenis weer te geven van het internationale overleg, dat tus-

„Voor het ontwapeningsbureau. Na u!” (Le Charivari, 14 mei 1968)

sen 1945 en 1978 is gevoerd om tot wapenbeheersing en ontwapening te komen.

Als punt van afsluiting is de tiende bijzondere zitting gekozen die de Algemene Vergadering van de V.N. in het voorjaar van 1978 aan ontwapening heeft gewijd. De slotresolutie van deze vergadering is volledig (in Nederlandse vertaling) aan dit boek toegevoegd. Een vaak treffende actualiteit bezitten de prenten van de, in dit boek opgenomen, Franse 19e eeuwse politieke tekenaar Daumier.

„Lansen en Snoeimessen” is te bestellen bij het NIVV, Postbus 85581, Den Haag. Prijs f 9,70 (inkl. porto).

Amnesty international

Amnesty International geeft in haar zo juist verschenen jaarboek 1978-1979 „een overzicht van de stand van zaken in de wereld wat betreft de positie van politieke gevangenen”. Steeds meer blijken doodstraf en politieke moorden middelen te zijn geworden om politieke tegenstanders uit te schakelen, aldus Amnesty. En hoewel er in de afgelopen jaren in sommige landen grote aantallen politieke gevangenen zijn

vrijgelaten, is het algemene beeld van willekeurige arrestaties, politieke detentie, martelingen en doodstraf in de wereld ongewijzigd gebleven. Het „Jaarboek Politieke Gevangenen” kost f 14,- (300 blz.) en is te bestellen bij Amnesty International, Postbus 61501, 1005 HM Amsterdam.

Kernenergie

De provinciale afdelingen van de PPR in Groningen en Drente hebben een boekje uitgegeven „Met kernenergie geen leven”. Het bevat informatie over de proefboringsplannen, de gebeurtenissen in Harrisburg en de komende brede maatschappelijke discussie over kernenergie. Het is te bestellen door storting van f 8,40 op giro 1292669 t.n.v. PPR, afdeling Groningen, Coehoornsingel 10 te Groningen.

Tsjechische dichters

Als vijfde in de serie Tsjechische dichters heeft de in Nederland verblijvende dichteres Jana Beranová nu ook een bundel gedichten uitgegeven van Jan Vladislav.

Ook deze auteur is één van de dichters, wiens werk door het huidige regiem wordt doodgezwegen en die noodgedwongen publiceert in de niet-officiële „Edice petlice” (Achter slot en gren- del) editie.

De bundel „Hij herkende aan de appel de bloesem” van Jan Vladislav is te bestellen via postbus 2903 te Rotterdam. Prijs f 7,50.

Oost-West

Bij het Studiecentrum voor Vredesvraagstukken te Nijmegen verscheen eind vorig jaar een studie van Nick van Liere over „Het NVV en de Oost-West tegenstelling: van koude oorlog naar ontspanning”.

Van Liere analyseert het beleid van het NVV inzake de Oost-West tegenstelling ten tijde van de Koude Oorlog (een sterke Atlantische oriëntatie) en in de meer ontspannen fase die daarop is gevolgd (duidelijk minder scherpe opstelling t.o.v. het kommunisme en Oost-Europa).

Deze studie verscheen als Cahier nr. 15 en is te bestellen bij het Studiecentrum voor Vredesvraagstukken, Van Schaek Mathonsingel 4, Nijmegen. Prijs f 8,- (inkl. porto).

Atoomstaat

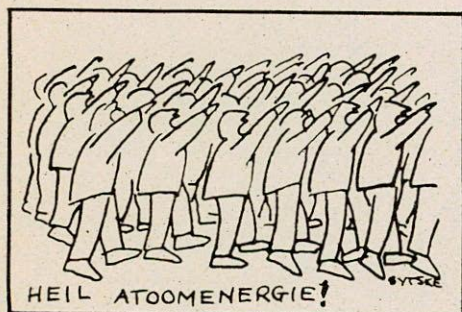
Werken met atoomenergie zal een dusdanige controle inhouden van de mensen die erbij betrokken zijn, dat dit de burgerlijke vrijheden van de betrokkenen zal aantasten. Naarmate steeds meer mensen erbij betrokken raken, met de uitbreiding van het aantal atoomcentrales, geeft dit de controlerende instantie, in dit geval de overheid, steeds meer de gelegenheid zich te ontwikkelen tot een „bewakingsstaat”.

Dit zegt de auteur Robert Jungk in een rede die hij gehouden heeft op een ma-

nifestatie op 18 februari 1979 in Falkenheim.

Deze rede staat afgedrukt in de brochure „Atoomstaat” en werd uitgegeven door het Komitee voor de Rechtsstaat.

Te bestellen door overmaking van f 3,50 op gironummer 3892396 t.n.v. Komitee voor de Rechtsstaat, Amsterdam o.v.v. „Atoomstaat”.

Bewapening - ontwapening

Het Belgische tijdschrift voor politieke vernieuwing, De Nieuwe Maand, bracht als nr. 9 van de 22e jaargang een themanummer uit over „Bewapening en ontwapening”.

Het nummer is geheel gevuld met bijdragen van de actieve Werkgroep po-

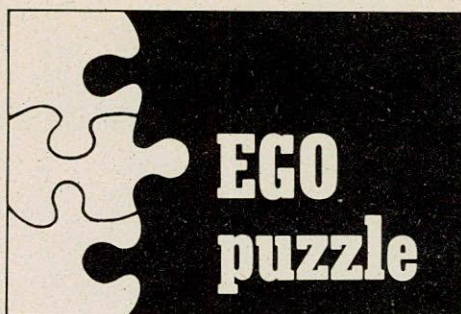
nologie van de Brusselse Vrije Universiteit.

'n Greep uit de gevarieerde inhoud: artikelen over internationale arbeidsverdeling, koude oorlog, internationale wapenhandel, terrorisme, represief geweld, sociale verdediging.

„Bewapening en ontwapening” is te bestellen bij Kritak, Vesaliusstraat 1, 300 Leuven. Prijs BF 150.

Wim Heij

EGO: geen woorden maar paden

Kryptogram

Voor de enige goede oplossing van het kruiswoordraadsel in het februari-nummer gaat een platenbon van f 25 naar: Mv. H. Scholten, Stationsstraat 32 in Steenwijk.

Volgens de maker van de EGO-puzzels, raadsman Hans Schonk, valt het met de moeilijkheid van onderstaand kryptogram heel erg mee. Dus puzzelaars, zet 'm op en zorg dat de oplossingen binnenstromen tot uiterlijk 6 mei a.s. bij de EGO-redactie, Coornherthuis, Hoofdstraat 84, 3972 LB Driebergen. De prijswinnaars worden bekend gemaakt in het juni/julinummer.

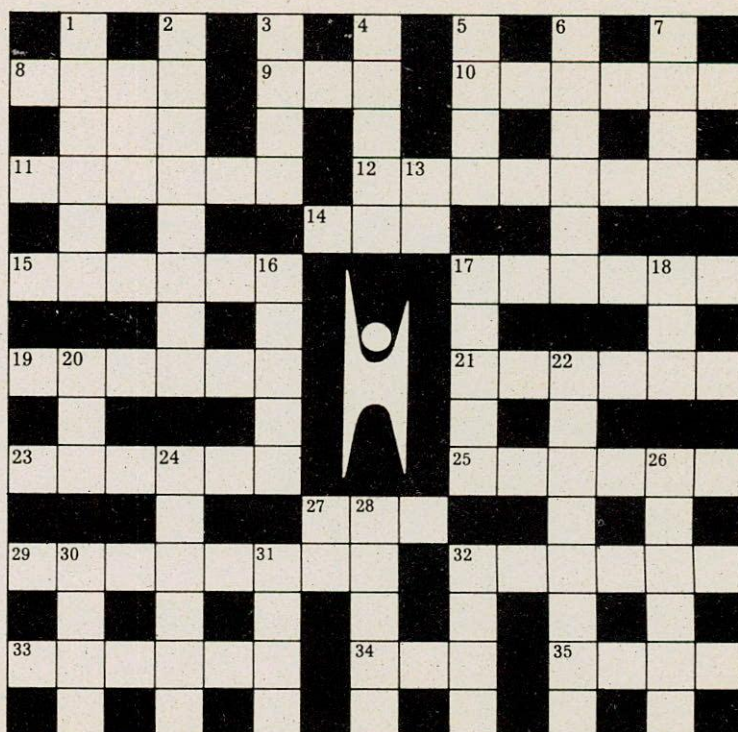
Horizontaal

8 zulke klappen zijn niet mis. 9 kent Rie deze europeaan? 10 alom zit de vlaktemaat vol lover. 10a als Nol op z'n kop gaat staan, wordt hij zijn zusje. 11 Riet eg en geef dan de planten water! 12 elk telwoord is voor allen. 14 de zelfkant is wat nauw. 15 schrijf in je boekje wanneer we naar Ed gaan. 17 je vindt ze in dienst, de zwabbers; dat is een veeg teken. 19 geef hen een gele egel om mee te visen. 21 stop deze maat maar in het verhaal. 23 zou de kip voor de lol rennen? 25 wie is toch die stekelige minister? 27 zou deze Europeaan tennissen? 29 is 't hun man, raads-

man? 32 heeft de Italiaanse rivier getracht weg te gaan? 33 gaat deze man op reis met 19, dan maakt hij goede sier. 34 loopt het hert achterstevoren voor de roem? 35 is dit beestje echt zo lui?

Vertikaal

1 de vader van deze voetballer is een gladde kronkelaar. 2 altijd hetzelfde, daar is geen gein aan, hoor Ton. 3 toen hij hiervan te veel dronk, viel er een rib uit zijn lijf. 4 hou 't zuiver op reis. 5 ho, Don die mag je niet meenemen. 6 het is niet eerlijk om met deze platte vis te slapen. 7 dag Ed, ik ben je vrouw. 13 u moet omkijken en de grond bewerken. 16 toen Nel de la opende, vond ze iedereen. 17 vouw haar niet te ruw, daar kan ze niet tegen. 18 werd de munt bestraft? 20 leest u of ik dit blad? 22 Stil, ik leer een vreemde taal in plaats van stelen. 24 At was erg laat stil en kwam daarom helemaal achteraan. 26 die gein is wel enig maar niet eeuwig. 27 is dit een noteboom? 28 lees en eet het stel en pik het dan in. 30 was u vroeger in Utrecht bij dit verbond betrokken? 31 dit is typerend voor een europeaan die op reis is in eigen land. 32 als Rep met pek gooit, gaat hij zo niet alle, dan toch één ervan tebuiten.

Voorjaar of herfst, zomer of winter? In het Coornherthuis ben je altijd welkom. Laat dus die paar GV-dagen in je diensttijd niet lopen. Tot ziens in Driebergen!